

KAITSEPOLITSEIAMET
AASTARAAMAT
2016

2016

PEADIREKTORI EESSÕNA	2
PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	4
Äärmuslus ja rändekriisi mõjud	4
Kreml'i lõhestuspoliitika mõju julgeolekule	6
Kreml'it häirib NATO stabiilsuse tagajana	7
Metoodika väljavõtteid Kreml'i mõjutustegevuse tööriistakastist	7
Venemaa manipulatsioonid ajalooga	10
VASTULUURE	12
Salakaubavedajad taas FSB ülesandeid täitmas	15
RIIGISALADUSE KAITSE	16
Riigisaladusele juurdepääsuloa taotlemine	16
Ajutine ja alaline turvaala	17
Riigisaladus kuulub alati riigile	18
KÜBERJULGEOLEK	20
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE	22
2016. a terroriaktid	23
Terrorismoht Eestis	25
Rändekriisi ära kasutavate terroristidega seotud ohtude maandamine	25
Terrorismi ja sellega seotud kuritegude uurimine	26
Eesti loovutas terrorismis kahtlustatava Ukrainale	28
Terrorismi rahastamise pärssimine	28
2016. a lõhkeainete ja relvadega seotud kohtulahendid	29
Lõhkeainete lähteainete kättesaadavusest	31
Ettevalmistus võitluseks tagajärgedega: õppused 2016	32
KORRUPTSIOONIVASTANE TEGEVUS	34
Majandusjulgeolek ja riigi osalusega äriühingute ning sihtasutuste korruptsioon	35
Korruptsiooni tõkestamise ja uurimise olulisi tähiseid alates iseseisvuse taastamisest	36
Ajaloolise tähendusega korruptsioonijuhtumeid ja lahendeid	37
2016. a korruptsiooniga seotud kohtulahendid ja kohaliku omavalitsuse korruptsioon	38
AJALOOST: KGB EESTI HARITLASTE KALLAL	40

Arnold Sinisalu

Hea lugeja!

Avaldame meie 19. aastaraamatu, millega võtame tagasivaatavalt kokku 2016. aasta. Esitame kogutud teabe analüüsi tulemused ja järeldused, mida saame ja peame avalikkusega jagama. Potentsiaalsete ohtude adekvaatne teadvustamine annab igale inimesele võimaluse paremini korraldada oma elu vabas ühiskonnas.

2016. aastal jõuti kõigil tasanditel nii Eestis kui ka mujal maailmas selgusele, et sotsiaalmeedia plahvatusliku arenguga kaasneb mõju, mida varem ei osatud täies ulatuses ette näha. Enamgi veel – valeväidete ja eksitava teabe pealetung on pannud meist paljudki arvama, et oleme jõudnud tõejärgsesse ehk tõepõhjata aega. Kas see on ikka nii ja kas siis seni valitses maailma tõde? Julgen selles tõsiselt kahelda. Meie siin Eestis oleme tundnud juba pikka aega, et vale- ja eksitavad väited ning näilised faktid mõjutavad meie elukorraldust, tõde eiratakse või väänatakse. Üks iseloomulikumaid näiteid on väidetav venekeelsete inimeste ahista-

mine, ehkki faktid vastupidisest on kõnekad. Nimelt asub Eestisse igal aastal alaliselt elama hulgaliselt nii Venemaa kodanikke kui ka teisi vene keelt emakeelena rääkivaid inimesi, kes järelkult peavad meie riiki ja maad mõistlikuks ning turvaliseks kohaks, kus elada või töötada. Võib-olla oleks õigem öelda, et mitte tõejärgne maailm, vaid rumaluse pealetung on kaasenud sotsiaalmeedia mõju kasvuga. Loomulikult ei taha ma öelda, et sotsiaalmeedia on vaid negatiivse mõjuga, kaugel sellest.

Ei lõpe manipulatsioonid ajaloo ja me ei ela „ajaloo lõpus“. Lääne demokraatlik ja rahumeelne elukorraldus pole kõigile iseenesest mõistetav ega ka soovitatav ühiskondlik areng. Näeme ikka ja jälle katseid murendada meie ühiskonda. Mõnikord vastane saabki taktikalise võidu. Viimati 10 aastat tagasi, kui Kremli aastaid kestnud sihikindel mõjutustegevus kulmineerus riigilipu avaliku ründamisega 2006. mais ning kui avalikes kohtades Tallinnas ja Ida-Virumaal leidis aset

politseile vastuhakk ja rüüstamine 2007. a aprillis. Küllap oleme Eestis ühiskonnana sellest kõigest õppinud. Tagantjärele tarkust on meil alati kõigil rohkemgi kui vaja, kuid kas pole sellega nii kui gripi viirusega: vaktsineerimine kõigi tüvede vastu ei aita ja mõju ei kesta lõpmatult. Tervikuna oleme aga siiski tugevamad ning nutikamad vaenulikule mõjutustegevusele vastu seisma.

Usume endasse ja väärtustame vabadust, nii nagu oleme veendunud Eesti kaitsevõimes ning turvalisuse ja õiguskindluse olemasolus. Väärtustame seda tööd, mida meie riik ja meie mõttekaaslased on aastakümneid teinud stabiilse ja turvalise Euroopa loomisel ning arendamisel. Turvalisusele on loodud tugev vundament ja eksimustest saame üle, kui õigel ajal õpime ning teeme kaalutud järeldused, seejuures mitte olemasolevat kergel käel lammutades, vaid edasi ehitades.

Riigisaladused on riigi saladused, kuigi mõned inimesed ei ole sellest aru saanud ning käsitavad neid isikliku varana. Tahtlik riigisaladuse kaitse nõuete eiramine, ka töölt lahkumise järel, toob kaasa kriminaalkaristuse. Nende kuritegude uurimine aitab ennetada riigireetmisi.

Vene eriteenistused jätkavad Eesti-vastast salakuulamist. Vastuluures näeme jätkumas n-ö tavaliste inimeste, aga ka kurjategijate värbamist salajasele koostööle. Toome tänavugi kahetsusväärseid näited, kus mõned inimesed on asunud Vene eriteenistuse Eesti-vastaseid ülesandeid täitma. Oleme need juhtumid tuvastanud ning koostöös prokuratuuriga kurjategijad kohtu alla andnud. Järjest intensiivsem on huvi kaitsevaldkonna vastu. NATO liitlaste suurem kohalolu Balti riikides ja Poolas on Venemaale vastumeelt. Just seda vastumeelsust näitabki Venemaa nii sõnade kui ka tegudega, püüdes muuta liitlaste toetamise NATO riikidele nii ebameeldivaks kui võimalik. Eesti julgeolekuasutustele tähendab see rohkem tööd, kuid sellel on suur kasutegur parema turvalisuse ja stabiilsusena.

Terrorism on kõige turvalisemateski riikides inimeste meeled ärevil hoidnud. Eestis püsib terrorismioht seni madalana. Samas oli läinud aasta Eestile kurvas mõttes tähenduslik: kaks meie inimest hukkus

terrorirünnaku tõttu välismaal. Terrorismi toetajad on kohtus süüdi mõistetud¹ ja esimest korda andsime terrorismikuritegudes kahtlustatava Eesti kodaniku Ukrainale välja. Paraku peab Ukraina riik seisma iga päev relvil oma põhiseaduslikku korda ohustavate rünnakute vastu, mis algasid juba 2014. aastal. Oleme kõik tunnistajaks, kui ohtlik võib olla riiklikult toetatud terrorism ja sõjategevus ühe Euroopa riigi julgeolekule.

Usume endasse ja väärtustame vabadust, nii nagu oleme veendunud Eesti kaitsevõimes ning turvalisuse ja õiguskindluse olemasolus.

Kübermaailmas võivad meist ohvrid saada isegi seda tajumata. Adekvaatne küberhügieen korrastatud kaitseüsteemis aitab hullema ära hoida. Nullide ja ühtedega kirjeldatud elu, mõistame me siis seda või jätame teadvustamata, on osa meie keskkonnast ja nüüdismaailmast. E-riigina peab Eesti kaitsma ennast ja enesemääramisõigust kübermaailmas, sest võimalikke ründajaid leidub nii mõnegi välisriigi kui ka mitteriikliku institutsiooni näol.

Korruptsioonivastane tegevus, võiks öelda, on tava-pärane – jätkame oma tegevust puhtama ja tugevama ühiskonna nimel. Väikestest asjadest rõõmu tundes saab öelda, et aeg-ajalt suudame senisest paremini korruptiivseid riske ennetada. Paraku üleliia sageli see siiski nii pole. Riigi julgeolekut ohustava kahju ärahoidmine ja uurimine on kaitsepolitsei kohustus ning ühtlasi õigus, mille meile on andnud seadusandja.

Kirjeldame tänavu, kuidas KGB okupatsiooniajal nõukogude režiimile ohtlikku haritlaskonda ahistas. Oleme saanud kätte mõned kirjavahetused, mis KGB Eesti haritlastelt ära võttis. Püüame need nüüd toimetada veel elus olevate inimeste kätte. Aidaku see aastaraamatu osa mõista meie rahva ajalugu ja toonaseid kannatusi.

Arnold Sinisalu

¹ Nii maa- kui ka ringkonnakohus mõistis isikud 2016. a süüdi, aga otsus polnud aastaraamatu trüki mineku ajaks jõustunud, Riigikohtu otsuse kuulutamine on määratud vahetult enne aastaraamatu ilmumist.

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

Eesti põhiseadusliku korra kaitse ja territoriaalse terviklikkuse vägivaldse muutmise ärahoidmine on kaitsepolitsei töö keskne eesmärk ja ülesanne. Riigi põhiseaduslikku korda ohustava saab laias laastus liigitada sõjaliseks ja mittesõjaliseks ning kaitsepolitsei tegeleb neist viimase ohu ennetamisega. Põhiseadusliku korra vägivaldse muutmise ärahoidmine ja tõkestamine ja selleks vajaliku teabe kogumine ning töötlemine on meie igapäevane töö. Selle pinnalt saame jagada ka valikut olulisematest järeldustest. Olgugi et saame 2016. aastale tagasi vaadates öelda – põhiseaduslikule korrale otsest ohtu polnud, peame vajalikuks kirjeldada tegevusi ja sündmusi, mis pikemas vaates Eesti riigi julgeolekule võivad endast ohtu kujutada ning mille ennetamise ja tõkestamisega kaitsepolitsei peab tegelema.

Äärmuslus ja rändekriisi mõjud

Klassikaline äärmuslus (vasak-parem vms) on Eestis suuresti hääbumas, kujutamata endast riigi julgeolekule märkimisväärset ohtu. Avalikkuse ja ajakirjanduse tähelepanu skinheedide bändid 2016. a küll pälvisid, aga põhiseadusliku korra kaudsegi ohustamiseni need intsidendid ei küündinud.

Ühiskonna pingestamine võib puhuti tekitada mullistusi, mille virvenduses üks või teine nähtus võib äärmuslusena paista või selleks kujuneda. Nii näitas 2016. a, et hirm pagulaste saabumise ees puhuti alusetult suureks, ent ohtu sellest riigi julgeolek ei sattunud. Pagulasvastastel aktivistidel ei ole tegelikult vaenlast, kelle vastu oma viha suunata. Abst-

Foto: Sven Začek

raktne jutt Euroopa islamiseerumisest ei haakunud Eesti tegelikkusega. 2016. aastal jäigi pagulastemaatika teiste, päriselt mõjukate sündmuste varju. Immigrantide õigusrikkumisi, mida saaks üles puhuda, esines Eestis väga vähe. Sellest said pagulasvastased ilmselt ka ise aru, mistõttu on sellekohane reaalne tegevus soikunud, ehk nagu oleme öelnud – tegemist on varjupoksiga. Endale tähelepanu otsinud rühmitise tegevus on algusest peale küsimusi tekitanud – õhin põhines väidetavate tumedanahalistest korra-rikkujate otsimises, samas kui rühmitise endiste ja praeguste juhtide paturegistrisse kuuluvad röövid, vargused, joobes autojuhtimine, elatusrahavõlad ja isegi tapmine. 2016. a käis rühmitis mõne korra ennast näitamas tänavatel ja üritustel, mille käigus konflikte ei tekkinud, kuid tõenäoliselt ei parandanud need ka elanike turvatunnet. Turvalisuse väärtused on lihtsalt mujal ning vabast tahtest saab avalikku korda tagada abipolitseinikuna.

Sotsiaalmeedias jätkus 2016. aastal pagulaste vastu suunatud vaenu õhutamine ja toimusid mõned sisse-rände vastased meelevaardused. 2015. aastaga võrrel-

des ksenofoobide entusiasm pigem rauges. Esimeste Euroopa rändekava alusel ümberpaigutatud põgenike Eestisse saabumise järel tehti mõned üleskutsed tuvas-tada pagulaste elukohad ning sotsiaalmeediasse ripu-tati Eesti linnade tänavatel tehtud pilte teise nahavär-viga isikutest. Kui mõni kambana tänavatel jõlkumine

Nii Eesti kui ka laiemalt Euroopa julgeolekut mõjutas Venemaa agressiivsest välispoliitikast tingitud süvenev vastandumine Läänega.

välja arvata, jäigi agitatsioon peamiselt sotsiaalmeediasse ja midagi muud märkimisväärset ei toimunud.

Mõned pagulasvastased aktivistid üritasid kaasata venekeelseid isikuid ning oma sõnumit venekeelses meedias levitada, kuid sellel laiemat mõju polnud. Küll aga andis see Vene propagandakanalitele võimaluse Eestis ja Euroopas laiemaltki pagulastemaatika kaudu pingeid tekitada.

Kremlilõhestuspoliitika mõju julgeolekule

Asjaolu, mis mõjutas möödunud aastal nii Eesti kui ka laiemalt Euroopa julgeolekut, oli Venemaa agressiivsest välispoliitikast tingitud süvenev vastandumine Läänega. Viimast kujutab Kremlil kontrollile allutatud venekeelne infoväli vaenlasena või vähemalt ohuna Venemaa huvidele. Neid huvisid enam selgelt ja avameelselt ei defineerita, kuid sisuliselt on tegemist Nõukogude Liidu pärandit säilitada püüdva mõjusfääride poliitikaga, mille alused sõnastati juba aastal 1992 nn Karaganovi doktriinis. Just sellest dokumendist on pärit mõiste „lähivälismaa“, kus asuvatel riikidel justkui ei tohiks olla iseseisvat poliitikat olgu siis sise-, välis- või julgeolekuküsimustes. Samast doktriinist pärineb ka Venemaa eesmärk kasutada teiste riikide venekeelset vähemust poliitiliste manipulatsioonide

Oma eesmärkide saavutamiseks kasutatavate meetodite leiutamisel on idanaaber vastuoluline ja oportunistlik, rakendades neid iga ELi ja NATO liikmesriigi konkreetsetest tingimustest ja võimalustest lähtuvalt. Liitlassuhete ja ühiskondade lõhestamiseks kasutab Moskva küberrünnakuid, suunatud infolekked, desinformatsiooni ja otsest valet, et mõjutada avalikku arvamust ja diskrediteerida demokraatlikku valimisprotsessi. Mõningates slaavi enamusega ELi ja NATO riikides proovitakse leida poolehoidu panslavismi-ideede kaudu. Sidemeid hoitakse n-ö traditsioonilisi pereväärtusi toetavate organisatsioonidega. Üks meetodeid riikide destabiliseerimisel ja olukorra pingestamisel on poliitiliste äärmusjõudude toetamine ning mõnel juhul isegi abi nende tegevuse rahastamisel. Piisab vaid sellest, et kas või mõningad nende eesmärgid (nt NATO või Euroopa Liidu vastasus) ühtiksid Venemaa strateegiliste ülesannetega neid lääneriikide liite lagundada või destabiliseerida.

Nõukogude okupatsioonivõim kasutas propagandas tuvisid juba 1950ndatel. Vasakul meeleavaldus Leipzgis, 1950. a. Foto: Rössing, Roger & Rössing, Renate. SLUB / Deutsche Fotothek. Paremal Kremlil-meelsete äärmuslaste korraldatud NATO-vastane üritus 2016. Foto: Priit Simson / Ekspress Meedia.

vahendina. Hilisemad sündmused on paraku näidanud, et oma mõjusfääride poliitika elluviimiseks on Venemaa valmis ka agressiooniks.

Tajutavate vastaste nõrgestamiseks ja olukorra enda kasuks pööramisel kasutab Venemaa juba iidsele põhimõttele DIVIDE ET IMPERA (jaga ja valitse) tuginevaid meetodeid, kus eesmärk pühitseb abinõu. Moskva üldisem eesmärk on nõrgestada Euroopa Liidu ja NATO ühtsust, pannes kahtluse alla liitlassuhted ning õõnestades selleks ühiskondi eraldi ja püüdes muuta nende suhtumist Kremlil tegevuse suhtes soodsamaks.

Seega on Moskva lõhestuspoliitikal eri varjundeid. Lõhestuspoliitika erivormiks, mida Venemaa nimetab kaasmaalaspoliitikaks, on ülalmainitud manipulatsioonid välisvene kogukondadega. Selle tegevuse üldisem eesmärk on venekeelsete vähemuste segregatsioon ja sellega kaasnev lõhe ühiskonnas. Muuhulgas soovib Kreml suunata neid täitma eespool loetletud eesmärgid – destabiliseerida ja pingestada ELi ja NATO liikmesriikide ühiskondi ja õõnestada liitlassuhteid. Sama ülesannet täidavad vormilt uurimisasutused ja -instituudid, mis pole seda aga sisult.

Kremlit häirib NATO stabiilsuse tagajana

2016. aastale jättis oma jälje ka NATO otsus paigutada vastuseks Venemaa kasvavale agressiivsusele idapoolsetesse liikmesriikidesse täiendavad lahingugrupid. See tingis Vene meedia ja poliitikute agressiivse reaktsiooni ning nii nagu tihti, pöörates pea peale põhjuse ja tagajärje, vallandati agressiivne propagandakampania, milles omistati Põhja-Atlandi alliansile kurje kavatsusi Venemaa vastu. Moskva hoiakut pidi levitama ka käputäis Eestis tegutsevaid äärmuslasi kahe NATO-vastase piketi ja nn rahumarsiga. Tõsi, ühiskonnas need olulist kõlapinda ja järgijaid ei leidnud, kuid täidetud sai eesmärk anda Kremli propaganda kanalitele sõna- ja pildimaterjali demonstreerimaks „NATO-vastaseid meeleolusid Eestis“.

Pisut segaduses äärmuslased ei teadnud isegi NATO tippkohtumise õiget toimumisaega, mistõttu tuli kaks korda piketiga tänavale tulla, ent rahu motiivi uustulemine väärrib äramärkimist. Tegemist on järjekordse taaskasutusega külma sõja aegsest metoodikast, kus käputäis palgalisi aktiviste üritas Lääne ühiskondades 1960ndatest kuni 1980ndateni vahetevahel etendada rahva omaalgatuslikku toetust Nõukogude Liidule ja õõnestada „rahuvõitluse“ sildi all vaba maailma kaitsevõimet.² Tõeline oksüümoron on näha „rahu“ eestkõnelejana Kremli-meelse sõjaka paremäärmuslasena tuntuks saanud Allan Hantsomit, kuna aastate eest pidime kajastama oma aastaraamatus, kuidas ta õhutas rahvuslikku ja rassilist vihkamist barkašovlaste ridades.³

Venemaa meedia ja ametiisikute väljendatav hirm NATO ees ei pruugigi olla üksnes silmakirjalik propaganda venemaalaste mobiliseerimiseks ja mõnede mõttekaaslaste aktiveerimiseks Läänes. Sellist hirmu esineb Venemaal ka ehedal kujul küllaltki kõrgel tasemel, olgugi et ükski terve mõistusega ja natuke-negi informeeritud inimene ei saa pidada kuidagi tõenäoliseks NATO sõjalist rünnakut Venemaa vastu. Mida Kreml siis õigupoolest kardab?

Ainsad tegelikud ohud, mis NATO riikidest tänasele Kremlile lähtuvad, on autoritaarsete ja korruptiivsete režiimide kardetuimad „pisikud“ nimega demokraatia, sõnavabadus, õiguskindlus, ettevõtlusvabadus ja vaba

konkurents, majanduslikult kindlustatud, informeeritud ja julged kodanikud, hirmu puudumine kurjategijate, diktaatorite ja tegelike agressorite ees. Moskva režiim võib olla taktikaliselt salakaval, aga nende pisikute vastu tema strateegia pikemas perspektiivis ei toimi. Vähemalt seni, kuni vabal maailmal on peale vabaduste ka jõud, millega ennast agressiooni eest kaitsta.

Metoodika väljavõtteid Kremli mõjutustegevuse tööriistakastist

Kreml innustab ja rahastab pidevalt isikuid, kes toetavad Eestit ründavaid propaganda narratiive rahvusvaheliste organisatsioonide üritusel. Näiteks osalesid mittetulundusühingute Inimõiguste Teabekeskus ja Vene Kool Eestis esindajad taas 19.-30.09.2016 Varsavis toimunud Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (ODIHR) iga-aastasel inimõiguste järelevalve konverentsil. Taas tasus nende „vaeva“ Kremli mõjutustegevuse rahastu.⁴ Venemaa raha eest kinni makstud „sõltumatud Eesti kodanikuühiskonna esindajad“ maalidid Eestist pildi, mis vastas täielikult sponsori ootustele: Eestis rikutavat vene laste õigust saada haridust emakeeles, siin vohavat massiline kodakondsusetus jne.

Lõhestuspoliitika erivormiks, mida Venemaa nimetab kaasmaalaspoliitikaks, on manipulatsioonid välisvene kogukondadega.

Kreml proovib mõju ka osta. Äärmuslikumatel juhtudel pakutakse (enamasti varjatult) raha välisriikide parteidele või siis endistele poliitikutele tasuvat kohta Vene riikliku või riigiga tihedalt seotud ettevõtte juhtivates ametites. Venemaa riiklikud fondid ja meedia-ettevõtted rahastavad samuti mitmeid välismaal, sh Eestis, tegutsevaid mittetulundusühinguid. Eesti puhul ei saa rääkida väga suurtest summadest – pigem on see toetus mõõdetav sadade tuhandete eurodega kui suuremate summadega. See-eest võitlus piiratud ressursside pärast on vägev, sest hõlptulu soovijatest

² Rahumarsside ja muu KGB *modus operandi* kohta saab täpsemalt lugeda näiteks raamatust „Mitrohhini arhiiv“ (C. Andrew. The Sword and the Shield: Mitrokhin Archive. 1999, Basic Books), kus endine KGB ohvitser paljastab KGB töömeetodeid ja eesmärgi.

³ Kaitsepolitsei aastaraamat 2002, lk 10: „Aprillis 2002 mõisteti kolm kohtualust (Allan Hantsom, Sergei Vassetškin, Sergei Seleznev) süüdi KrK §-s 72 lg 1 (rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda või diskrimineerimise õhutamine) sätestatud kuriteo toimepanemises.“

⁴ Välismaal elavate kaasmaalaste õiguste kaitse ja toetamise fond. Ukrainas varem fondi toetatud isikud olid aktiivsed Krimmi okupeerimisel 2014. a.

Peterburi skinhead tuli Venemaalt Eestisse importida, et saaks Eestile natsi-silti kleepida. Fotod: Facebook ja kaitsepolitsei arhiiv.

puudust ei ole. Üks võimalus on luua endale n-ö parem stardipositsioon, mis võimaldab vahetuid kontakte Kremli rahastute ametnikega. Eestis on Kremli-meelsete propagandistide ringkondades avalik saladus, et Venemaa saatkonna kontrolli all tegutseva Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu mõned liikmed saavad lõviosa Kremli riiklike rahastute toetustest. Parim viis toetusi saada on saadava raha jagamine Venemaa ametnike ja diplomaatidega. Iseloomulik näide Kremli finantsskeemidest on see, kuidas rahastatakse trükist Baltiiski Mir, millega on Eestis seotud mitmed aktivistid. Venemaa saatkond Eestis maksis 2016. a väljaande ilmunuse eest 30 000 USD. Seda trükist aga 2016. a ei ilmunudki. Mõne isiku puhul võib rääkida sellest kui elu- ja elatusviisist. Paraku mõjutab selline korruptiivne mõttelaad ka Eestit. Üsna tüüpiline on see, et saadud rahaga hakatakse Eestis tegelema pealtnäha ettevõtlusega, püüdes kõrvale hiilida maksudest.

Kuhugi pole kadunud soov Eestile silt külge kleepida. Oleme täheldanud püüdu Venemaalt Eesti üritustele paremäärmuslasi sokutada, kes kasutaks avalikult natsiatribuutikat, et saaks meedias etendada seda Eesti ühiskonna probleemina. Möödunud aasta ilmekamaid näiteid on provokatsiooni katse, kus „kohaliku natsi“ pildile püüdmiseks oli tarvis Peterburis elav skinhead Aleksei Maksimov Eestisse toimetada. Piiri ületas Maksimov käsi ja jalgu katvates riietes, kuid Sinimägede lahingutes langenute mälestusüritusele suundudes vahetas oma rõivad selliste vastu, et paljastusid tema neonatslikud tätoveeringud, sh haakrist. Mõistagi oli Kremli kontrollitav meedia kohe valmis selle üles võtma kui näite Eestis toimuvast. Kuna sedakorda pidi natsi rolliks saatma aktivisti Peterburist, tuleb tõdeda, et ju see silt ei taha kuidagi kleepuda ning võtted peegeldavad meeleheidet.

Venemaa riigiduumi valimistel sattus kaugest Sotšist ühte väikesesse valimisringkonda kandideerima „külmutatud konfliktide ekspert“ Zatulin, külastades selleks ka Narva linna. Varem mitmes riigis⁵ ebasoovitavaks isikuks kuulutatud Konstantin Zatulin esitas Eesti visiidi kohta Kremlile sobivaid vaeväiteid: Eestis olevat tavapärase praktika Vene kogukonna esindajate represseerimine, Eesti hoidvat oma sise- ja välispoliitikas russofoobset joont ja Eestis olevat riiklikul tasandil katkestatud Venemaa telekanalite näitamine. Kogu Zatulini visiiti kajastas Venemaa telekanal Tsargrad⁶, mis kuulub Ukraina sündmuste tõttu ELi sanktsioonide nimekirjas olevale Venemaa ärimehle Konstantin Malofeevile. Viimane on rahastanud nii Ida-Ukraina separatistide kui ka Euroopa paremäärmuslaste tegevust. Tsargrad TV peatoimetaja on tuntud Vene marurahvuslane ja „Euraasia liikumise“ looja ning juht Aleksandr Dugin.

Meediaprojektid

Kreml püüab Lääne- ja sealhulgas Eesti-vastases mõju-
tustegevuses kasutada senisest enam internetti ja sot-
siaalmeediat. Tegemist pole ajaga kaasas käimise ning
uudsete võimaluste pioneerlusega, vaid pigem see on
lihtsalt odavam. Väärib tähelepanu, et 2016. a oli Krem-
li Eesti-vastastel mõjutusprojektidel rahaga probleeme.
Ajal, kus lääneriigid pööravad üha enam tähelepanu
Kreml hääle tegevuse ning valede paljastamisele,
näeb Venemaa oma meediaprojektides selles paljastuses
hoopis suurenevat Venemaa-vastast propagandat, mis
neid ohustavat. Uljamat on isegi tulnud lagedale väite-
ga, et lääneriigid olevat aru saanud, et nad ei suuda tege-
leda Venemaa viienda kolonniga ja on seetõttu hakanud
looma Venemaalt värskest emigreerunud venelastest
kuuendat kolonni, keda siis justkui kasutatakse Vene-
maa-vastases tegevuses. Selge, et Venemaalt lahkunud
ning lääneriikides asüüli palunud erinevate eluvald-
kondade inimesed on Kremlile tülikad ka väljaspool
Venemaad. Eestisegi ümberasunud toimekad inime-
sed, kes räägivad reaalsusest Venemaal ja oma uuest ko-
dust Läänes, raskendavad sellega Kremlil „müüa“ sise-
tarbimiseks ja ekspordiks niigi habrast juttu massilisest
vene inimeste vastasusest ja raskest elust Eestis.

Venemaa meediaprojektid on loodud mõjutamaks
nii välisriikide venekeelset elanikkonda kui ka nende
asukohamaade poliitikat. Kuigi soovitud tulemuseni
tihti ei jõuta, ei tähenda see paraku katsetest loobu-
mist, vaid pigem püütakse suurema konsolideeru-
mise abil edasi. Balti riikide venekeelsetele elanikele
suunatud ja varemgi kaitsepolitsei aastaraamatutes
mainitud propagandaportalide Baltnews tegevust
koordineerivad mitmed Rossija Segodnja töötajad.
Nad korraldavad sisuliselt kogu portaali tööd ja sel-
les kajastatavaid teemasid. Saadud ülesannete täitmise
eest tasustatakse Rossija Segodnja kontrolli all olevate
variettevõtete kaudu. Maksuvabade äriühingute ni-
melt makstakse Baltnews.ee ja Baltija.eu eestvedajale
Aleksandr Kornilovile iga kuu 11 400 eurot.

Eelnimetatud koordinaatorid edastavad regulaarselt
soovituslikke teemasid ka Rossija Segodnja ametliku all-
haru Sputnik esindustele. Seeläbi koordineeritakse kogu
võrgustiku kaudu edastatavaid Venemaa sõnumeid. Li-
saks kohustab Rossija Segodnja Eesti, Läti ja Leedu Balt-
newsi portaale tegema koostööd Sputniku esindustega
ning toetama ja dubleerima nende avaldatud uudiseid.

Kreml-meelsed kavandavad lõhestustegevuseks uut meedia-allianssi

Suurema raha lootuses plaanivad Baltija.eu (A. Kor-
nilov), Bfro.be (Belgia, eestvedaja Sergei Petrossov)
ja Russkoepole.de (Saksamaa, eestvedaja Juri Jere-
menko) koostöös luua uue Venemaa propagandiste
ühendava meediakeskuse. Nimetatud portalide juhid
sõlmisid 2015. a novembris Brüsselis omavahel n-ö pi-
lootprojektina koostöökokkuleppe „võitluseks lääne-
riikide Venemaa-vastase infosõjaga“. Nii Petrossov kui
ka Jeremenko tegutsevad juba praegu aktiivselt (sot-
siaal)meedias, sh mitmes ELis elavaid Kreml-meel-
seid ühendavas virtuaalses grupis või kogukonnas.
Petrossov on avalikult korduvalt rõhutanud vajadust
tõhustada Kreml-meelsete omavahelist koostööd ja
infovahetust.

Projekti põhjendatakse väitega, et EL ja USA loo-
vad ja arendavad institutsioone ning meediaressursse,
mille eesmärk on venekeelse elanikkonna poolehoiu
võitmine (st nende tugevam integreerimine asuko-
hariigi ühiskonda).⁷ Kreml-meelne allianss plaanib
Euroopasse luua venekeelse meediakeskuse – uudis-
te jagamise ja teemade tootmise võrgustiku ja ühise
multimeediumi platvormi. Meedia-allianssi nähakse
näiliselt detsentraliseeritud võrgustikuna. Selles osa-
leksid venekeelsed ELi riikides tegutsevad uudistepor-
taalid, mis lisaks enda toodetud uudiseid internetis
loodud keskusesse, et teised alliansi osalised saaks
neid kasutada ja levitada.

Meedia-alliansi loomise eeldusena nähakse n-ö ju-
riidilise kehami ehk „rahvusvahelise mittetulundus-
ühingu“ registreerimist. See pidavat kaitsma projekti
ja selles osalejaid ELi ning asukohariikide võimude
survestamise eest. Projekti finantseerimisel lähtutak-
se tingimusest, et see ei tohiks mingil juhul omada
nähtavat seost Venemaaga. Finantsallikana nähak-
se ette välisriigis loodav fond, mille kapital pärineks
välismaistelt ettevõtjatelt ja investoritelt. Seejuures
investeeringusportfellide kontrollpakk võiks kuuluda
Venemaaga seotud investoritele. Tasuks ja katteks pa-
kutakse investoritele reklaami.

Edaspidi soovitakse Kreml-meelse meedia-alliansi
liikmetele luua võimalus taotleda osalist või täielikku
töötajate palgakulude toetust, kuid seda saaks ainult
need, kes täidavad püstitatud ülesandeid. Meedia-

⁵ 2006–2008 Ukrainas, samuti Aserbaidžaanis oli *persona non grata* nimekirjas.

⁶ Tsargrad (vanas kirikuslaavi keeles tsaari linn) – Konstantinoopoli (tänapäeva Istanbuli) nimi slaavi traditsioonis. Viide Kremlis taas populaarsust
koguvale ideoloogilisele dogmale Venemaast kui Rooma impeeriumi pärijast ehk Kolmandast Roomast.

⁷ European Centre for Press and Media Freedom, European Endowment for Democracy, Radio Free Europe/Radio Liberty jt.

alliansi peakontor asuks Brüsselis, kontor ja reklaami-agentuur Saksamaal Erfurtis ning kontor ja regionaalne toimetus Tallinnas.

Venemaa manipulatsioonid ajalooga

2017. aasta on Venemaal mitmete juubelite aasta, neist olulisim on kindlasti 100 aasta möödumine Venemaa revolutsioonidest. 19. detsembril 2016 allkirjastas president V. Putin korralduse Venemaa 1917. a revolutsioonidele pühendatud ürituste korraldamise ja läbiviimise kohta. Venemaa Ajaloo Ühingu (RIO) eestvedamisel toimus 27. detsembril 2016 istung, kus arutati korralduse täitmist. RIO esimees ja ühtlasi SVR-i⁸ direktor Sergei Narõškin toonitas, et peamiselt märksõnadeks revolutsiooniliste sündmuste kajastamisel peavad olema leppimine ja kompromisside leidmine. Samas on selge, et kardinaalselt erinevate maailmavaadete ühendamine ei ole kerge ülesanne ja vastuolud on kerged tekkima. 2017. a tähistatakse Venemaa suurejooneliselt ka Tšekaa 100. aastapäeva. 22. detsembril 2016 pidas istungit FSB Ühiskondlik Nõukogu, kus sedastati, et 2017. aastal on nõukogu üheks

Kuidas leinata keiser Nikolai II perekonna hukkamist ja õigeusu kiriku terroriseerimist ning tähistada samas pidulikult Tšekaa aastapäeva?

tähtsamaks ülesandeks korraldada vastutegevust katsetele võltsida kodumaiste julgeolekuorganite ajalugu. Arusaadavalt tähendab see otsus, et taas tuleb ajaloost välja valida positiivsed sündmused ning seejärel üritatakse neist konstrueerida Kremli praeguste eesmärkidega sobituv uus lugu. Iseäranis problemaatiline on mõistagi kõik bolševismiga seonduv ehk jääb küsimus, kuidas leinata keiser Nikolai II perekonna hukkamist ja õigeusu kiriku terroriseerimist ning tähistada samas pidulikult Tšekaa aastapäeva.

Üks Venemaa lõhestuspoliitika tegevusliine on II maailmasõja alternatiivsete käsitluste kasutamine üha agressiivsemal viisil. Sisuliselt soovitakse muuta sõjas langenute leinamine poliitiliseks tööriistaks. 9. mail 2016 Tallinnas korraldatud „Surematu polgu“ rongkäik näitas, et mõningate isikute jaoks on sõja lõpu tähistamisest ja langenud sõdurite mälestamisest tähtsam revanšism ja provotseeriva sümbolika eksponeerimine. 2016. a novembris Moskvast toimunud Kremli

mõjutustegelaste konverentsil tõi Venemaa asevälisminister Georgi Karassin Venemaa partnerluse efektiivse näitena esile just aktsiooni „Surematu polk“ korraldamise välisriikides 2016. a. Riiklik fond Russki Mir aga lubas asuda aktsiooni toetama ja sõlmis eelmisel aastal koostööleppe aktsiooni korraldajatega.

Venemaa Balti Uuringute Assotsiatsiooni tegevus

2016. a alguses elavnes Balti riikide vastu suunatud ajaloolane mõjutustegevus. Arengu märgiks on Venemaa Balti Uuringute Assotsiatsiooni (RAPI) asutamine, mis peaks tulevikus hakkama ühendama Balti riikide ajalugu ja tänapäeva uurivaid teadlasi. RAPI loomise ideest ja vajadusest kõneles Venemaa ajaloo-propagandat viljeleva fondi Ajalooline Mälu juht Aleksandr Djukov juba 2014. a. Avalikkusele püütakse seevastu jätta muljet, nagu oleks tegemist teadlaste endi initsiatiiviga, mitte Venemaa välis- ja sisepoliitilise propaganda huvide eest seismisega. RAPI presidendiks on nimetatud Peterburi Riikliku Ülikooli rahvusvaheliste suhete teaduskonna professor Nikolai Meževitš, kes on aastaid töötanud Peterburi ja Lenini oblasti valitsusasutustes ning osalenud eksperdina Venemaa-Eesti läbirääkimistes. Meževitš on silma paistnud Eesti-vastaste avaldustega⁹, 2013. a viibis ta Impressumi külalisena Tallinnas. RAPI auesimeheks on valitud VF-i suursaadik Leedus Aleksandr Udaltsov. Kavas on tööle rakendada RAPI oma teaduskirjastus ja -toimetus, mida hakkab juhtima Kaliningradis asuva I. Kanti nimelise Balti Föderaalse Ülikooli professor Gennadi Fjodorov. RAPI kasutab oma tegevuses Venemaa mõjutustegevuse tüüpilisi sõnumeid: venekeelse elanikkonna diskrimineerimine, ajaloo võltsimine, Balti riigid kui probleemne regioon jne.

Jamburgi Klubi asutamine

15. novembril 2016 esitleti Moskvast Rossija Segodnja pressikeskuses uut diskussiooniplatvormi nimega Jamburgi¹⁰ Klubi, mis peaks tulevikus samuti ühendama Loode-Venemaa teadlasi ja eksperte. Klubi ühe olulise tegevussuunana nähakse ette sidemete tugevdamist Balti riikidega. Esitlusel osalesid idee autor ja klubi esimees, A. S. Puškini nimelise Leningradi Riikliku Ülikooli president Vjatšeslav Skvortsov, fondi Jantarnõi Most president Juri Sizov ja politoloogiks tituleeritud Dmitri Jermolajev. Viimane märkis esitlusel, et Balti regioon on muutunud „geopoliitilise vastasseisu polügooniks“ ning

klubi eesmärgiks saab selle sõjalis-poliitilise pinge muutmine konstruktiivseks dialoogiks.

Jermolajevi senine tegevus on aastaid piirdunud hoopiski Eesti-vastaste mõtteavaldustega, süüdistustega natsismis ja venekeelse elanikkonna diskrimineerimises. Näiteks 2010. a andis ta allkirja Modest Kolerovi eestvõttel koostatud memorandumile, milles Venemaa välisministeeriumilt nõuti Eesti-suunalise poliitika igakülget karmistamist¹¹.

Juri Sizovist ja tema juhitud mõjutustegevuse projektist Jantarnõi Most oleme samuti andnud põhjalikuma ülevaate meie aastaraamatus 2010. Toona

Balti riikide vastu suunatud propagandaürituste sari Kaliningradis

25. novembril 2016 toimus Kaliningradis avalik kohtumisõhtu filmistuudio Tretii Rim direktori ja Balti riike halvustavate dokumentaalfilmide produtsendi Valeri Šehhovtsoviga. Kohtumise korraldajaks oli Kaliningradis tegutsev diskussiooniklubi „Kaliningradi blog-post“ ning reklaami kohaselt oli tegemist esimese üritusega sarjast „Balti lõhe: vaade Kaliningradist“. Üritust juhtisid portaali Rubaltic.ru ajakirjanik ja keskuse Vene

Narva linnapea (paremal) 6. mail Kingissepas sõpruslepingut alla kirjutamas. Foto: www.город-кингисепп.рф

hoogsalt rahvadiplomaatia ja rahvusvahelisuse loosungite all asutatud fond pole viimasel ajal erilist aktiivsust ilmutanud. Samuti ei ole enam märgatav fondi juurde loodud Balti Tsivilisatsiooni Instituudi tegevus, mille tegevdirektoriks aastatel 2010–2013 oli praegune Moskva Riikliku Rahvusvaheliste Suhete Instituudi (MGIMO) rahvusvaheliste uuringute instituudi asedirektor Aleksandr Tšetševišnikov. Nüüd püüavad samad isikud katkenud üritust jätkata Jamburgi Klubi nime all.

Baltikum analüütik Aleksandr Nossovitsš ning kohaliku Ühiskondliku Palati liige Andrei Omeltšenko.

Kokkutulnutele näidati Šehhovtsovi propagandafilme „Natsism Baltikumi moodi“ (2005) ja „Baltikum. Ühe okupatsiooni lugu“ (2009). Korraldajad teatasid, et kavatsevad selliseid kohtumisõhtuid hakata Kaliningradis korraldama kord kuus. Ürituste korraldamise peamiseks ajendiks on väidetavalt asjaolu, et Balti riigid kasutavad aktiivselt „musta nimekirja“ poliitikat ega luba sisse Venemaa eksperte.

⁸ Vene välisluure vene k Služba Vnešnei Razvedki.

⁹ Vt aastaraamat 2010, Memorandum Venemaa Eesti-poliitika põhimõtetest 2010. aastal.

¹⁰ Jamburg – tänapäeval Kingissepp, linn Venemaal Leningradi oblastis, 20 km Narvast idas. 1922. a nimetati Jamburg Eesti kommunisti Viktor Kingissepa järgi Kingissepaks.

¹¹ Vt kaitsepolitsei aastaraamat 2010.

VASTULUURE

Avalikkuse ette jõudnud Eesti julgeolekupoliitika eelnõu¹² toob esile, et Euroopa julgeolekut mõjutab Venemaa suurenenud sõjaline aktiivsus ja agressiivsus. Venemaa Föderatsiooni sõjaline kohalolek Eesti piiride läheduses on suurenenud. Venemaa huvi on taastada suurriigi positsioon ning selle nimel ei hoiu ta teravast vastandumisest Lääne väärtusruumile ja Euro-Atlandi kollektiivsele julgeolekusüsteemile ning sõjalise jõu kasutamisest. Oma strateegiliste eesmärkide saavutamiseks kasutab Kreml meetodit, milles sõjalised ja mittesõjalised vahendid toimivad sümbioosis.

Eriti haavatav on Venemaa suunast lähtuvalle ohule just Läänemere piirkond, nagu märgitakse Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse analüüsis. Seda põhjusel, et siin regioonis on Venemaal geograafilisi ja ajalisi eeliseid. Et seista vastamisi „ennenägematu-

te väljakutsetega nii lõunast kui idast“, sõlmisid ELi ja NATO juhid Varssavis 8. juulil 2016 olulise ühisdeklaratsiooni¹³ koostöö parendamiseks. NATO vägede suurem kohalolek on eriti oluline Balti riikide jaoks, tasakaalustamaks Venemaa suurenenud sõjalist jõudu piirkonnas ja üldist agressiivsust.

Kaitsepolitsei ei ole võimaliku idast lähtuva ohu kirjeldamisel kaugeltki ükski, nii viitavad nüüdseks sellele ka mitmed Eesti naaberriikide analüüsid. Näiteks Leedu julgeolekuteenistused (SSD, AOTD) toovad oma ühises avalikus ohuhinnangus¹⁴ esile, et Vene eriteenistuste tegevus on viimasel ajal seoses ELi ja NATO pingetega intensiivistunud. Samuti täheldavad Tšehhi¹⁵, Saksamaa¹⁶, Rootsi¹⁷ jt Euroopa riikide julgeolekuteenistused Venemaa luuretegevuse suurenenud aktiivsust. Eriteenistused tegutsevad nii diplomaatilise katte all kui ka

ärimeeste, ajakirjanike, uurijate, igasuguste delegatsioonide, valitsusväliste organisatsioonide kätte, aga samuti valeidentiteedi all. Viimastel aastatel on mh Läti, Leedu ja Poola teenistused paljastanud mitmeid Vene eriteenistuste värvatud agente, kellest osa tegutses nende riikide kaitsevaldkonnas. Märke värbamistegevusest on täheldatud piisavalt palju, mistõttu sellest räägitakse avalikult, et suurendada inimeste teadlikkust vaenulike eriteenistuste poolt lähtuvast ohust (nt Saksamaa, Leedu).

Venemaa luure- ja eriteenistused luuravad kaitsepolitsei andmetel nii nagu naaberriikides usinalt ka Eesti kaitsevaldkonna ja selle asutuste järele.

Seda luurepilti hoiab Venemaa poliitilise ja sõjaliselt juhtkonna jaoks Kindralstaabi Luurepeavalitsus (GRU), kuid aktiivselt luurab nimetatud valdkonnas ka Föderaalne Julgeolekuteenistus (FSB). Kõik Vene eriteenistused tegelikult koguvad teavet NATO kohta. Neid huvitab laiemalt välisriikide välis- ja julgeolekupoliitika, kaitseplaneerimine, omavaheline kaitsekoostöö, kitsamalt aga näiteks konkreetse riigi relvajõudude areng, kaitsetööstus, relvastus ja uute

võimete rakendamine. Fookustatult huvituvad nad Eesti kaitseväest, Kaitseliidust, Eestis paiknevatest liitlasvägedest ja siin toimuvatest õppustest, luubi all on võtmeisikud ja kaitseväge personal.

Vene eriteenistuste huvi ei ole ainult teabe kogumine, vaid ka Eesti jaoks oluliste otsuste mõjutamine. Vene luure- ja eriteenistused tegelevad Eesti-vastase mõjutustegevusega, sh psühholoogiliste operatsioonidega – s.o potentsiaalse vastase kaitsejõudude ja laiemalt elanikkonna mõjutamisega. Teistest riikidest on värske näide, milleni Kreml võib minna. Montenegro valitsus kuulutas seoses riigipöördekatse ja peaministri atentaadi planeerimisega Interpoli kaudu tagaotsitavaks kaks Venemaa kodanikku, kes olid värvanud oma plaani täideviimiseks Vene ja Serbia natsionalistide võrgustiku. Eesmärgiks oli Montenegro siseolukorra destabiliseerimine ja seeläbi riigi NATO liikmesuse saavutamise takistamine. Üks eelmainitud Vene kodanikest töötas varem Venemaa diplomaatilises esinduses Poolas kaitseatašee asetäitjana. Kaitseatašadi ametikohad on traditsiooniliselt GRU kattekohtad.

Rahvusvaheliselt tagaotsitavad GRUga seotud isikud, keda kahtlustatakse Montenegros põhiseadusliku korra vastases kuriteos, kuritegeliku ühenduse moodustamises ja terroriakti katses.

¹² <https://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/dfc42ba9-7219-4b0a-a1bd-196e9cdd7162?activity=2>
¹³ www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2016/07/NATO-EU-Declaration-8-July-EN-final_pdf/
¹⁴ www.vsd.lt/Files/Documents/636035032005780000.pdf
¹⁵ www.bis.cz/vyrocní-zprávaEN890a.html?ArticleID=1104
¹⁶ www.verfassungsschutz.de/download/annual-report-2015-summary.pdf
¹⁷ www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402390.2016.1273830

Kirjeldatud konspireeritud salategevuse kõrval on kaitsepolitsei ja tema partnerteenistused tuvas-
tanud kaitsevaldkonna objektide ja sõjaväeõppuste
pildistamist, filmimist ja droonide lennutamist kait-
seväge rajatiste kohal või õppuste ajal isikute poolt,
kelle kavatsused ei olnud heatahtlikud. Arvestades
julgeolekuolukorda võib prognoosida niisuguste int-
sidentide kordumist. Siinkohal kutsume avalikkust
üles olema valvsad ja teavitama kaitsepolitseid ning
kaitseväge eelkirjeldatud või sarnastest intsidenti-
dest. Kaitsepolitsei teavitamiseks helistada 612 1455
või saata e-kiri korrapidaja@kapo.ee.

Vene eriteenistuste huvi ei ole ainult teabe kogumine, vaid ka Eesti jaoks oluliste otsuste mõjutamine.

Kui GRU tegutseb nii välisriikide territooriumil
kui ka Venemaa Föderatsiooni territooriumilt, siis
FSB peamisi meetodeid on värvata agente ja kaas-
töötajaid just isikute seast, kes külastavad Venemaad.
Inimestele lähenemine Venemaal on meetodina juba
KGB ajast tuntud kui „luure territooriumilt“. Oma
maal saab kiiremini ja kergemini võimalikke siht-
märke tuvastada ja värvata, teisalt on FSB ohvitserid
kaitstud sihtmärgiks valitud inimese kodumaa julge-
olekuasutuste vastumeetmete eest. Välisriigis värbami-
si sooritavaid FSB töötajaid ähvardab reaalne või-
malus vahele jääda, Venemaal see oht puudub.

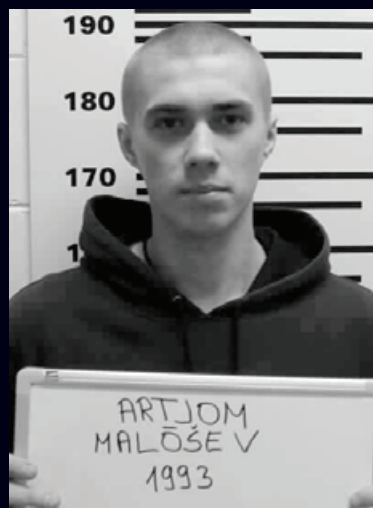
FSB kogub eriteenistusena Eesti kohta informat-
siooni mitmest valdkonnast. Esmajoones huvitu-
takse meie välis- ja sisepoliitikast ning kaitseväest
ja kaitsevõimest. Samuti on teravdatud fookuses
jõustruktuurid ning nende töötajad. Sellest tulene-
valt on FSB üheks peamiseks sihtmärgiks Eesti riigiametnikud, aga ka ajakirjanikud ning ettevõtjad.
FSB tunneb püsivalt huvi piiräärsete alade elanike vastu, kes reisivad sageli Venemaale. See on ka põhjus, miks on FSB suurema tähelepanu all kõik Venemaad külastavad välisriikide kodanikud, kes oma töökoha, harjumuste või nõrkuste tõttu on sattunud FSB huviorbiiti ja muutunud sedakaudu potentsiaalseteks sihtmärkideks – ikka eelneva infotöötuse alusel.

FSB tegevuse muudab lihtsamaks olukord, kui Venemaal viibiv Eesti elanik on rikkunud seadust ja/või sattunud kohapeal muudesse administratiivsetesse probleemidesse – tekkinud olukorda kasutatakse ära inimesele lähenemiseks, tema surveamiseks ja värbamiseks jõupositsioonilt. Eriti kergeks sihtmärgiks on Venemaa Föderatsiooni territooriumil kuriteo toime pannud isikud, keda võidakse karistuse kandmise vältimise või vähendamise lubadusega sundida Eesti riigi suhtes kuritegu toime panema. Kaitsepolitsei soovib kõikidel Venemaal külastavatel inimestel olla eriti tähelepanelikud ja probleemide tekkimise korral Vene riigivõimuga otsekohe teavitada kaitsepolitseid. Venemaa territooriumil aitab Eesti elanikke vajaduse korral Eesti Vabariigi konsul.

'Salakaubavedajad taas FSB ülesandeid täitmas

Nii nagu 2015. aastal pidasime ka 2016. aastal kinni kaks FSB-ga koostööd teinud salakaubavedajat.

Eesti ja Vene topeltkodakondsusega **Artjom Malõševi** karistas kohus 2016. a KarS § 235¹ (Eesti Vabariigi vastane vandenõu) alusel 2 aasta ja 6 kuu pikkuse vangistusega. Seega on õigem öelda: FSB värbas Malõševi 2011. a salajasele koostööle eesmärgiga hankida teavet Eesti kaitseväge ja liitlaste tegevusest ning tehnika liikumisest, samuti PPA Lõuna prefektuuri piirivalvekordonite ja teenistuskohdade ning PPA personali kohta. Oma tegevuse eest sai Malõšev FSB esindajalt tasuna korduvalt sularaha.

Eesti ja Vene topeltkodakondsusega **Alik Hutšbarov** karistas kohus 2016. a KarS § 235¹ ja § 133¹ lg 2 p 1, 2 alusel liitkaristusena 3 aasta pikkuse vangistusega. FSB värbas Hutšbarovi 2012. a salajasele koostööle eesmärgiga hankida teavet PPA Lõuna prefektuuri piirivalvebüroo Piusa kordoni politseiametnike ametialasest tegevusest ning Eesti politseiametnike suhtlusringkonda kuuluvate isikute kohta. Oma tegevuse eest sai Hutšbarov FSB esindajalt tasuna korduvalt sularaha.

RIIGISALADUSE KAITSE

Kaitsepolitseiamet tuletab meelde,
et siin ei ole lubatud:

ELEKTROONILISED SEADMED

KÕRVALISED ESEMED

SALVESTAMINE

LOATA SISENEMINE

www.kapo.ee | telefon 12455

Meie ülesanne riigisaladuse kaitse valdkonnas on nõustada riigisaladuse käitlejaid ning vajadusel sekunda ohu puhul, mis võib kaasa tuua riigisaladuse kaitse nõuete rikkumise. Tänavu toome peamise teemana esile turvaala kasutamise põhimõtted. Kuiigi turvaala üldpõhimõtteid oleme käsitlenud ka aastaraamatus 2014, siis seekord on rõhuasetus ajutise ja alalise turvaala erinevustel. Asutustevahelisest suhtlusest on selgunud, et turvaalade kasutamist ja ehitamist reguleerivaid norme on erinevalt tõlgendatud, mis on põhjustanud mõnede ametnike hulgas väärarusaamist riigisaladuse kaitse üldpõhimõtetest. Samuti teeme põgusalt juttu 2016. a teises pooles jõustunud riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra (RSVKK) muudatusest, mis puudutab peamiselt riigisaladusele juurdepääsuloa taotlemist.

Riigisaladusele juurdepääsuloa taotlemine

Sissejuhatavalt selgitame riigisaladusele juurdepääsuloa taotlemist puudutava RSVKK muudatuse sisulist poolt. Varem oli kasutusel riigisaladusele juurdepääsuloa saamiseks nii taotlemise kui ka pikendamise ankeet. 29. oktoobrist 2016 jõustunud RSVKK muudatusega on otstarbekuse kaalutlusel ja ankeetide täitmise lihtsustamiseks eelmainitud ankeetid liidetud. Edaspidi on kasutusel üks ankeet, mille kõikide väljade täitmine on riigisaladusele juurdepääsuluba taotledes kohustuslik. Peale selle on uuendatud ankeedi sisulist poolt, tuginedes tänapäeval levinumatele trendidele nii inimeste omavahelises suhtluses kui ka üldistes käitumisharjumustes. Taotlejalt võib ankeedi täitmine esialgu rohkem aega nõuda, kuid selle kasuna võib jälle julgeolekukontrolli vestlus tunduvalt vähem aega võtta. Arvestades, et Eestis on riigisaladusele juurdepääsu õigust omavaid inimesi tuhandeid ning see arv pigem kasvab, aitab see näiliselt väike muudatus riigil tundlikus valdkonnas efektiivsemalt riske maandada. Küll tuleb mõista, et julgeolekukontrollis hinnatakse iga taotleja juurdepääsuloa nõuetele vastavust isikupõ-

hiselt, lähtudes tema kohta kogutud taustinformatsioonist. Vestluse ajaline kestus oleneb väga palju taotleja koostöövalmidusest, sealhulgas tema varem esitatud ankeetandmete põhjalikkusest.

Ajutine ja alaline turvaala

Riigisaladuse kaitse töötab alati kogumina, kus riskifaktorid on seotud inimesega, aga omajagu sõltub füüsilisest keskkonnast. Kui see ei võimalda riigisaladust käidelda, siis seda maja ja ruume selleks kasutada ei saa. Selgitame ettevõtetele ja asutustele, kes pole sellest teadlikud, et korralikesse turvaaladesse investeerimine tasub ennast ära näiteks NATO ja ELi töödega seotud rahvusvahelistel hangetel. Teabe käitlemise turvalisuse kõrge tase on konkurentsieelis ning järjest suurem vajadus korraldada kaitstud tingimustes suuremaid ja väiksemaid töiseid arutelusid mitmesuguses vormis peaks andma mõtteainet, kuidas ja mida Eesti ettevõtlus sellest võita võiks.

Efektiivsusest ja kasust rääkides tuleb kasutuse mõttes vahet teha ajutisel ja alalisel turvaalal. Oleme tuvastanud ametnike hulgas väärsti mõistmist ajutise turvaala kasutamise otstarbes. Kuid minnes ajutise turvaala rakendamise võimaluste juurde, peame enne vajalikuks selgitada ajutise ja alalise turvaala mõiste erinevust. Riigisaladuse ja salastatud välis-teabe seadus alalise turvaala kohta otsest selgitust ei paku. See on tuletatav turvaala mõistest, mis on RSVSi käsituses kooskõlastava asutuse kasutusluba omav ala, kus võib käidelda konfidentsiaalse, salajase või täiesti salajase tasemega riigisaladust või salastatud välisteavet. Võrreldes ajutise turvaalaga on alalise turvaala kasutusluba tähtajatu, mis sisuliselt tähendab igapäevases kasutuses olevat turvaala. Ajutise turvaala mõiste tuleneb RSVKKst ning on erandkorras loodav ala kohas, mis ei ole igapäevases mõttes kasutusel turvaalana. Selleks võib olla näiteks sõiduk, haagis, laev, punker, telk jne, kuid turvakaalutlusel luuakse ajutine turvaala võimaluse korral pigem püsiehitisse. Ajutisele turvaalale kohaldatakse kõiki alalise turvaala nõudeid ning võimalu-

se puudumisel tagatakse salastatud teabe turvalisus muude meetmetega. Oluline erinevus alalise turvaalaga võrreldes on see, et tegemist on erandkorras loodava alaga konkreetse ürituse tarbeks, mis tähendab, et alal käideldakse vaid konkreetse ülesande täitmiseks vajalikke salastatud teabekandjaid. Kui selline vajadus on lõppenud, viiakse salastatud teabekandjad viivitamata alalisele turvaalale.

Kohustus hoida ja kaitsta riigisaladust ei lõpe töölt lahkumisega ei lühiajalises ega pikemas plaanis ning vastutus rikkumise eest võib tulla isegi aastaid pärast töölt lahkumist.

Oleme kohanud olukordi, kus erandkorra mõistet on käsitatud asutustes erinevalt. Kaitsepolitseiameti hinnangul ei saa erandkorrana käsitada asutuse või ettevõtte töötajate mõeldud üritusi, mille taga peitub tegeliku eesmärgina töötajate lihtsalt suhtlemine või mõnus äraolemine. Ajutise turvaala saab erandkorras luua üksnes olukorras, kui salajase teabe käitlemist eeldavat üritust pole võimalik korraldada alalisel turvaalal ning seejuures on koha valikul võimalused arvestada turvaala nõuete täitmise piisavas ulatuses, tagamaks salajase teabe kaitstus. Nagu alalise turvaala puhul kehtib ajutisele turvaalale samuti kasutusloa kooskõlastamise kohustus. Kaitsepolitseiamet on pidanud oma töös kooskõlastuse andmisest ajutise turvaala loomiseks keelduma, kuna ürituse tegelik eesmärk on jäänud ebaselgeks ning valitud koht pole osutunud turvakaalutlustel piisavalt sobilikuks. Riigisaladuse kaitse järelevalveasutusena täidab Kaitsepolitseiamet talle seadusega pandud ülesandeid ning võib keelduda ajutise või alalise turvaala kooskõlastusest, kui ei ole järgitud seadusest tulenevaid nõudeid piisavas ulatuses. Siinkohal tuletame meelde, et riigisaladuse kaitse nõuete rikkumine võib kaasa tuua süüteo menetluse väärteo- või kriminaalmenetlusena.

Riigisaladus kuulub alati riigile

Paraku tuleb ka riigisaladuse kaitse valdkonnas ette juhtumeid, kus juhendamisest ja teadlikkusest ei piisa, et vältida riigisaladuse ohtu sattumist. Täiesti omaette teema on riskid, mis tulenevad mitte niivõrd füüsilisest kaitsest, kuivõrd inimeste käitumisest. Tänavu tuleb meil rääkida juhtumitest, kus riigisaladusele juurdepääsu omanud inimesed teadlikult seadsid ohtu riigisaladuse, käsitades seda justkui isiklikku vara. Kohustus hoida ja kaitsta riigisaladust ei lõpe töölt lahkumisega ei lühiajalises ega pikemas plaanis ning vastutus rikkumise eest võib tulla isegi aastaid hiljem. Riigisaladuse omanik on riik. Alati.

Varasematel aastatel avastatud riigireeturite paljastamise järel oleme korduvalt teada andnud, et inimesed tuleks räägiks ise, kui nad arvavad, et neil võib olla teavet millestki riigisaladust ohustavast, näiteks võõrriigi eriteenistustega kontaktidest või võimalikust riigisaladuse lekkimisest. Teatud ini-

meste jaoks on see ootamise aeg nüüd ümber saanud – kui sellistest asjaoludest ise teada ei anta, siis varem või hiljem peab vastust andma ja ka vastutust kandma.

2016. a avastas kaitsepolitsei või said kohtus lõpliku lahendi mõned riigisaladusele ebaseadusliku juurdepääsu ja avalikustamise juhtumid, kus isearanis nõrritavana seadsid riigisaladuse ohtu endised julgeolekuasutuse ja kaitseväge töötajad. Tegu oli pideva tahtliku tegevusega, mitte kogemata juhtunud hooletusega.

13. juunil 2016 mõistis Harju Maakohus Aleksandr Gontšarovi süüdi KarS § 241 lg 1 järgi riigisaladusele ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamises ning määras karistuseks 2 aastat ja 4 kuud vangistust, millest kohe tuli ära kanda 6 kuud.

Kohtuotsuse kohaselt viis ta 2011. a septembris enne töölt lahkumist kaitsepolitsei turvaalalt välja teenistusülesannete täitmisega seoses tema valduses olnud riigisaladust sisaldavaid dokumente ja andmekandjaid. Ta hoidis neid väljaspool turvaala endale kuuluvates korterites Tallinnas ning võimaldas

sellega ebaseadusliku juurdepääsu kõrvalistele isikutele, kellel puudub riigisaladusele juurdepääsu luba ja teadmismajadus.

20. detsembril 2016 mõistis Harju Maakohus süüdi endise kaitsevälase Ivo Juraku riigisaladusele ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamises ja avalikustamises (KarS § 241 lg 1), tulirelva ebaseaduslikus käitlemises (KarS § 418 lg 1) ning eraviisilises jälitustegevuses (KarS § 137 lg 1). Jurak viis töölt koju kaasa tema valduses olnud riigisaladust. Peale selle tuvastati uurimise käigus, et ta soetas ja hoidis kaitseväega mitteseotud relva seadusevastaselt ning tegeles töölt lahkumise järel eraviisilise jälitustegevusega. Jurak tunnistas ennast süüdi ning kohus mõistis talle kokkuleppemenetluses karistuseks vangistuse 2 aastat ja 6 kuud, millest kohe tuli ära kanda 7 kuud. Ülejäänud vangistuse jättis kohus tingimisi täitmisele pööramata, kui Jurak ei pane 4-aastase katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu.

2016. a oktoobris pidas kaitsepolitsei kinni oma endise töötaja Jüri Figlovski, kahtlustatuna KarS §

241 lg 1 järgi riigisaladusele ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamises. Uurimise käigus tuvastati tema valdusest elektroonilistel ja paberist andmekandjatel riigisaladust, mis peamiselt oli kaitsepolitsei kogutud teave. Nii võimaldas ta riigisaladusele juurdepääsu inimestele, kel vastavat õigust polnud. 7. veebruaril 2017 mõistis Harju Maakohus Figlovski süüdi ning karistas teda vangistusega 2 aastat ja 6 kuud, millest kohe tuleb ära kanda 6 kuud. Ülejäänud vangistuse jättis kohus tingimisi täitmisele pööramata, kui Figlovski ei pane 3-aastase katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu.

Riigisaladuse kaitse on kaitsepolitsei peamisi töövaldkondi, sest osalt aitab riigisaladusega seotud süütegude uurimine ennetada võimalikke riigireetmisi. Kuigi riigisaladuse ohtu sattumine on tõsine probleem alati, siis selle sattumine ebasõbralike eriteenistuste kätte ohustab juba selgelt riigi julgeolekut. Oluline on mõista, et riigisaladusele juurdepääsu võimaldamisele tulebki kaitsepolitseil reageerida enne, kui Vene eriteenistused oma võimalusest kinni haaravad.

Aleksandr Gontšarovi olmeasjade hulgas vedelesid kastides Eesti riigisaladused.

KÜBERJULGEOLEK

Küberjulgeoleku tagamine ei seisa lahus füüsilise maailma ohtudest ja kuritegudest ning nende uurimisest, mistõttu on julgeolekuasutusel vajalik omada suutlikkust ka kübervaldkonnas. Kaitsepolitsei ülesanne on tuvastada ja tõkestada riigi julgeoleku vastane kuritegelik tegevus küberruumis. Me uurime riigi olulise taristu vastaseid küberründeid ning infohangeid.

Küberohud jagunevad põhiliselt kolmeks: küberluure, sabotaaž ja sellega kaasnev mõjutustegevus küberruumis. Mitmed riigid on nendeks tegevusteks loonud meeskonnad, kes seisavad maailmas tuntud APT-d (advanced persistent threat) kujutavate küberprogrammide taga, millest tuntuimad kannavad koodnimesid Sofacy, Dukes, Snake. Need programmid on sisuliselt projektipõhised operatsioonid küberruumis ja kujutavad endast püsivat ohtu kaitstavate sihtmärkide IT-süsteemidele. See-suguste küberoperatsioonide meeskonnad jagunevad spetsiifilisteks üksusteks, millest ühed tegelevad pahavaraga, teised analüüsi, ettevalmistuse ja infrastruktuuri haldamisega. Sellise programmi käigus hoitakse töös sadu servereid, mida rünnetes kasutatakse ja mis on varuks, juhaks kui nendest mõned avalikustatakse ja liiklus tuleb üle viia ootel olevatele uutele serveritele. Nende vastu aitab nutikas poliitika, läbimõeldud riigisisene küberkaitse korraldus ja rahvusvaheline koostöö uurimises.

Maailmas on 2016. aastal kajastust leidnud juhtumid, kus sihtmärgiks on olnud olulised ametkonnad ja parteid. Mitmes riigis on avalikes allikates viiteid kriitilise tähtsusega infrastruktuuri küberrünnete. Mainimist väärivad siinjuures demokraatidevastased ründed USA valimistel, aga ka Venemaa massiline Bundestagi ründamine Saksamaal. Nende puhul on iseloomulik, et ründaja avalikustas varastatud teabe hulgast endale „kasuliku teabe“. Niisuguste rünnakute võimalust peab Eesti ELi eesistumisele eelneval ja sellel ajal arvestama. See tähendab, et ründajale sobivat teavet kaitsmata kanalites edastades antakse tahtmatult teabele ligipääs ja see avalikustatakse. Soovimatuid ligipääse ei saa täielikult välistada, kuna ründemetoodika

areneb pidevalt, asutuste teabeturbe suutlikkus aga on paiguti võrdlemisi väike ja kohati aeganõudvast rahvusvahelisest koostööst ei pruugi tõkestuseks piisata.

Me oleme niisama haavatavad kui teised riigid. Eestiski oli 2016. aastal katseid pääseda ligi riigi kõrgema otsustajate tasandi teabele. Ründed olid tehniliselt vägagi osavalt teostatud, kasutati usutavalt võltsitud kirju ja senitundmatuid tehnilisi meetodeid. Arvestades ülalmainitud APT-de toimimisviisi, on selge, et ründeid täielikult ära hoida ei ole võimalik, need tuleb aga üles leida ja maandada suurem kahju. Eriti ohtlikuks tuleb pidada mõne ebasõbraliku riigi eriteenistuste ja küberkurjategijate vahelist sümbioosi, mis on mõnel juhul omandanud kuritegeliku grupi iseloomu. Konkreetsemalt öeldes kujutab Venemaa eriteenistuste ja küberkurjategijate kohatine eristamatus endast suhteliselt unikaalset kriminaalsete ja riiklike struktuuride põimumist. Nii kasutavad Vene eriteenistused ja Vene küberkurjategijad tihti sama pahavara ning töötavad teineteise huvides.¹⁸ Selline tegevus on eriti ohtlik kriitilise tähtsusega taristule, kuna tihti tegutsevad samad grupid nii sabotaaži, luure kui ka kasusaamise eesmärgil, kahjustades elutähtsaid teenuseid tagavaid asutusi kübermaailmas.

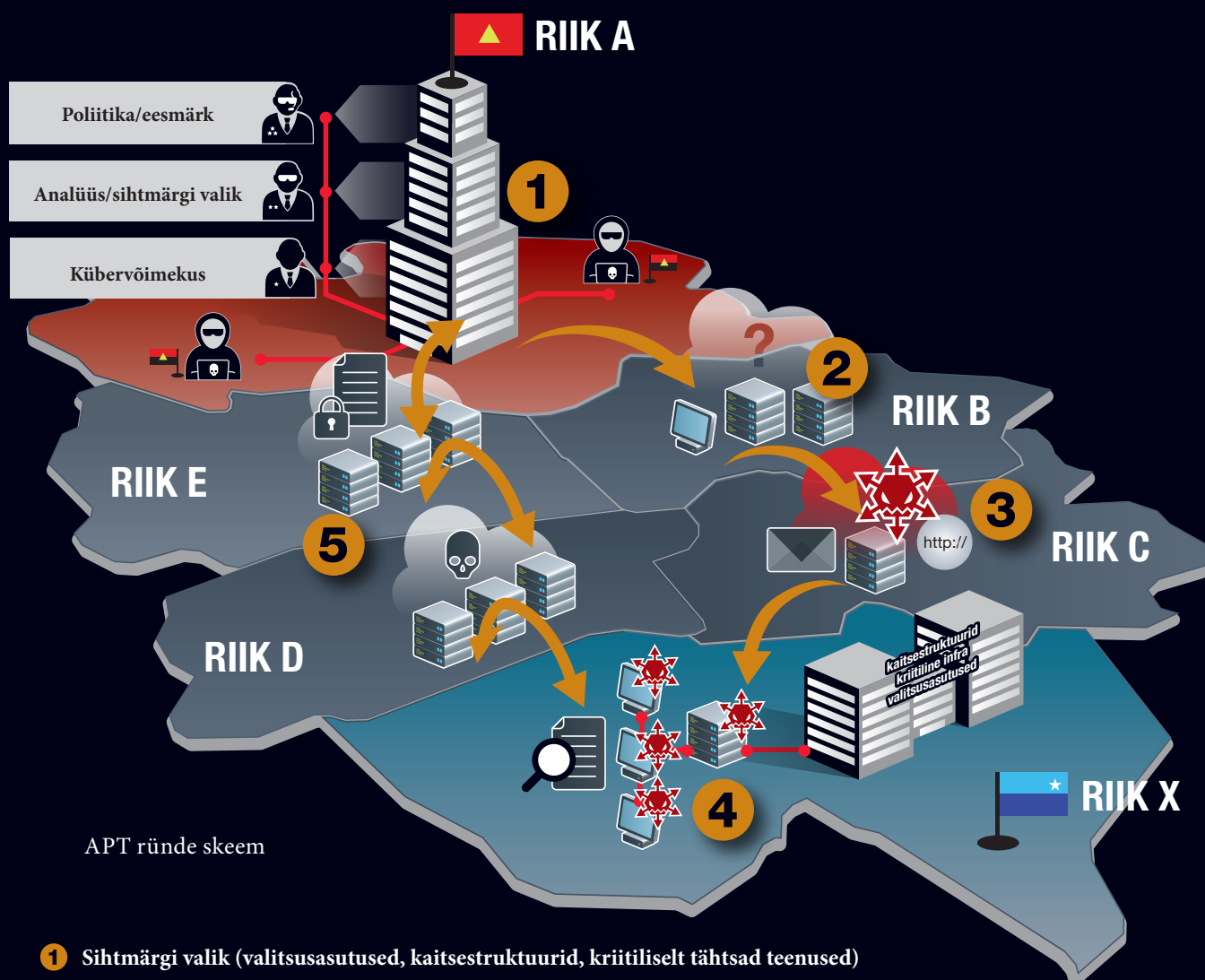
Küberjuhtumite uurimises hindame kõrgelt rahvusvahelist ja riigisisest koostööd. Osaleme mitmetes rahvusvahelistes formaatides. Rahvusvahelise koostöö tähtsus seisneb ka selles, et valdav osa rünnete infrastruktuurist on laiali erisuguse õiguskorraga riikides, mis seab õiguskaitseorganitele takistusi kiire ja põhjaliku uurimise läbiviimises. Samuti kätkeb rünnete metoodika endas interneti mitmesuguste anonüümsust võimaldavate tööriistade ja võtete kasutamist, mis omakorda pärsib õiguskaitseasutuste suutlikkust. Kogemus näitab, et pidevalt ilmneb uusi kampaaniaid ja seniseid meetodeid täiustatakse, mistõttu muutub keerukamaks omistamine, st küberründe lähtekoha või -riigi tõestamine.

Eesti kohta prognoosime, et küberohud võivad kasvada 2017. aastal seoses ELi eesistumise ja NATO üksuste saabumisega.

¹⁸ Laialt maailmas kajastust leidnud tegevus, vt nt <http://europe.newsweek.com/russias-greatest-weapon-may-be-its-hackers-326974?rm=eu>

Julgeolekut ohustavat küberrünnet iseloomustab keerukas jälgede segamine:

- anonüümsust võimaldavate teenuste kasutamine (serverite registreerimine valeandmetega);
- krüpteerimist võimaldavate teenuste kasutamine (VPN-id);
- anonüümsed maksevahendid –rahajälje (money trail) jälgimise raskus;
- infrastruktuur eri riikides ja õigusruumides.

APT ründe skeem

- 1 Sihtmärgi valik (valitsusasutused, kaitsestruktuurid, kriitiliselt tähtsad teenused)
- 2 Anonüümsust pakkuv infrastruktuur (nn hüppelauad)
- 3 Pahavara sihtmärgini toimetamise taktika (ülevõetud meilikonto, veebilink vmt)
- 4 Sihtmärgi arvutivõrgu nakatamine ja selles leiduva vajaliku info kaardistamine
- 5 Mõlemasuunaline andmeside pahavara juhtimiseks, info varastamiseks või süsteemi halvamiseks

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE

Olukord maailmas ja meie lähiregioonis

Terrorismioht Euroopas on viimastel aastatel kasvanud. 2016. aastal toimus maailmas, sh Euroopas mitu ohvriterohket terrorirünnakut, mis valusalt puudutasid ka Eestit. Samuti pandi toime väiksemaid terrorirünnakuid, mis illustreerisid selgelt, et terrorismioht lähtub muuhulgas ka üksiktegutajatest – isikutest, kes ei saa konkreetseid juhtnööre terroriorganisatsioonidelt, vaid juhinduvad selliste organisatsioonide propagandistlikust kihutustööst.

2016. a terroriaktid, mis puudutasid enim Euroopat, selle lähiregioone ning lääne-maailma tervikuna.

-
- 12.01** õhkis ennast Türgis Istanbulis Sinise mošee lähedal terroriorganisatsiooni Daesh enesetapuründaja. Hukkus 13 ja vigastada sai 9 inimest (enamik olid Euroopast pärit turistid).
-
- 22.03** toimusid Belgias Brüsselis enesetapurünnakud: 2 terroristi õhkisid ennast Brüsseli Zaventemi lennujaamas ning 1 terrorist õhkis ennast Brüsseli Maalbeeki metroojaamas. Hukkus 35 (sh 3 terroristi) ja vigastada sai üle 300 inimese. Rünaku taga olnud isikud olid seotud ka terrorirünnakutega, mis toimusid 2015. a Pariisis.
-
- 12.06** korraldas masstulistamise USAs Floridas Orlandos ööklubis Pulse mitme tulirelvaga relvastatud isik. Hukkus 50 (sh ründaja) ja vigastada sai 53 isikut. Segaste motiivide taustal väitis ründaja muuhulgas, et tegutseb Daeshi kättemaksu huvides. Tegu oli ohvriterohkeima terrorirünnakuga USAs pärast 11.09.2001.
-
- 28.06** toimus terrorirünnak Türgis Istanbulis Atatürki lennujaamas. Tulirelvade ja lõhkeseadmetega varustatud isikud tapsid 45 inimest ja vigastada sai üle 230 inimese.
-
- 14.07** sõitis Mohamed Lahouaiej-Bouhlel Prantsusmaal Nice'is veoautoga tänaval olnud rahvamassi. Hukkunud 86 inimesest 2 olid Eesti kodanikud ning vigastada sai üle 430 inimese, teiste seas mitu Eesti elanikku. Väidetavalt oli muidu vabameelset elu elanud Mohamed vahetult enne rünnakut saanud usklikuks ning asunud järgima terrorismipropagandat.
-
- 18.07** ründas noa ja kirvega relvastatud põgenik Saksamaal Würzburgi lähedal olnud reisirongis kaasreisijaid. Vigastada sai 5 inimest, ründaja lasti politsei poolt maha.
-
- 24.07** õhkis ennast Saksamaal Ansbachis Süüriast pärit põgenik. Vigastada sai 15 inimest, ründaja ise hukkus.
-
- 06.08** ründas Belgias Charlerois matšeetega relvastatud mees kahte naispolitseinikku, karjudes väidetavalt samal ajal „Allahu Akbar“. Vigastada said mõlemad politseinikud, ründaja lasti politsei poolt maha.
-
- 10.12** korraldati Istanbulis 2 plahvatust: autopomm ja enesetapuründaja lõhkeseadmega. Hukkus 46 ja vigastada sai 166 inimest. Enamik hukkunuteid olid politseinikud. Vastutuse võttis rühmitis Kurdistan Freedom Falcons.
-
- 19.12** rammis terrorist veoautoga Berliinis Breitscheidplatzil asunud jõuluturgu ja seal viibinud isikuid. Hukkus 12 ja vigastada sai 48 inimest.
-
- 19.12** tulistamises Šveitsis Zürichis asuva islamikeskuse lähedal sai viga 3 inimest.
-

Eestile on märgilise tähendusega 14.07.2016 Nice'is toimunud terroriakt, mis tõi kaasa Eesti esimesed teadaolevad nüüdisterrorismi ohvrid. Kuigi rünnaku toimepannud Mohamed Lahouaiej-Bouhleil ei olnud teadaolevaid sidemeid terroriorganisatsioonidega ega äärmuslase minevikku, on hiljem tuvastatud viited tema rünnakueelsele radikaliseerumisele ja terrorismipropaganda huvi.

Terrorismioht osas Lääne-Euroopa riikides on paraku suur ning peamiselt suunatud tsiviilisikute ja õiguskaitsetöötajate vastu. Terroriaktide toimepanekul on kasutatud lõhkeseadmeid, tulirelvi, külmrelvi ja sõidukeid. Kui esimesed kaks on enamasti raskesti kättesaadavad, siis külmrelvadena kasutatakse noad, kirved ning sõidukid on osa igapäevasest elust. Selliste vahenditega toimepandud rünnakud on olemuselt lihtsakoelised ning kasutatakse soodsat juhust, kuid tagajärgede poolest pole need mitte vähem traagilised kui rünnakud lõhkeseadmete või tulirelvadega.

Lähitulevikus ei ole kahjuks ette näha, et terrorismioht maailmas, sealhulgas Euroopas oluliselt väheneks. Ebastabiilsus Lähis-Idas, Põhja-Aafrikas, Jee-

menis ja mujal toidab endiselt terrorismi kui nähtust ning sealsetel sündmustel on globaliseerumise tõttu varem või hiljem mõju ka Eestile.

Kõige murettegevamaks piirkonnaks on juba aastaid Süüria ja Iraak, kus verevalamine ei näi lõppevat. Süürias ja Iraagis tegutsevat terroriorganisatsiooni Daesh on paaril viimasel aastal saatnud lahinguväljal peamiselt ebaedu ning 2016. a lõpuks oli Daesh kaotanud märkimisväärse osa oma valduses olnud territooriumist. Nende ebaedu lahinguväljal ei ole aga kaasa toonud sellest lähtuva terrorismiohu vähenemist. Pigem võib Daeshi sõjaline edutus kaasa tuua terrorismiohu ajutise suurenemise Euroopas. 2016. a täheldati, et nn džihaditurism Euroopast Süüriasse ja Iraaki näitas selget langustrendi, samas kui Euroopasse naasjate arv on kasvanud. Euroopasse naasmiseks kasutatakse erinevaid mooduseid, näiteks on tuvastatud juhtumeid, kus terroristid on vale nime all põgenike hulgas Euroopasse tulnud. Paraku näeme, kuidas Kreml Euroopa, sealhulgas Eesti julgeolekut ohustades kasutab olukorda Süürias oma eesmärkide saavutamiseks, võimendades põgenikevoolu Euroopasse.

Venemaa on järjepidevalt Süüriasse toimetanud oma huvide eest seisvaid inimesi. Ennast vaatlejadelegatsiooniks nimetavas grupis teiste hulgas on Eesti avalikkuselegi tuntud Johan Bäckman ja Mark Sirök. Foto: Facebook.

Daeshi ning teiste terroriorganisatsioonide võimalik sõjaline lüüasaamine ei kaota kahjuks terroriorganisatsioonide väärtustunud ideoloogiat ega tee olematuks Daeshi tekitatud kahju selle levitamisel seninägematul tasemel. Daeshi kontrollitavatel aladel elab tuhandeid mehi, naisi ja lapsi, kes on Daeshi ideoloogia omaks võtnud ning kes on seotud Euroopaga. Nende inimeste edasine saatus pärast Daeshi võimalikku sõjalist allajäämist Süürias ja Iraagis on teadmata. Daesh omab provintse mitmes teises riigis, seega ei ole välistatud, et Süüriast ja Iraagist liigutakse edasi järgmistesse ebastabiilsetesse regioonidesse. Paraku osa pöördub tagasi Euroopasse. Nende hulgas on koledusi toime pannud militaarse väljaõppega aktiivsed mehed, jöleduste tunnistajateks olnud lapsed, keda on 9-aastasest saadik juba relvatreeningutele kaasatud, ning relvakoolituse läbinud naised, kes värbavad teisi naisi ning viivad täide grupikaristusi eksinute suhtes.¹⁹

Eesti lähiriikidesse on naasnud kümneid isikuid, kes on suure tõenäosusega osalenud terroriorganisatsioonide koosseisus sõjategevuses Süürias ja Iraagis. Avalike allikate andmetel võeti 2016. a septembris Lätis vahi alla isik, keda kahtlustatakse osalemises relvakonfliktis Süürias ja Iraagis. Tegemist on esimese Lätist pärit isikuga, kes saanud seesuguse kahtlustuse.

Avalike allikate kohaselt on Soomes põgenike hulgast tuvastatud mitmeid isikuid, kes on seotud terroriorganisatsioonide ja sõjakuritegude toimepanemisega.

Terrorismioht Eestis

Olgugi et olukord maailmas ja lähiregioonis pole muutunud rahulikumaks, püsis 2016. aastal terrorismiohu tase Eestis madal. Viimastel aastatel on tuvastatud, et erinevatel, hetkel mitte ohtu kujutavatel põhjustel on Eestit külastanud isikuid, kes on seotud või kes võivad olla seotud äärmusislami ja terroriorganisatsioonidega. Tänapäeval käivad Eestis fundamentaalset islamit propageerivate islamiorganisatsioonide esindajad, kes üritavad siin levitada nende omast islamitõlgendust. Suuremas osas on Eesti moslemid sellistesse islami-misjonäridesse suhtunud skeptiliselt, ent üksikud on paraku leidnud sellise islamitõlgenduse endale sobivat. Eesti-suunalise aktiivsuse poolest tasub eraldi märkida Saudi Araabia islamiorganisatsiooni Al-Waqf Al-Islami, millest on juttu olnud varasemates Kaitsepolitsei ameti aastaraamatutes. Kui aastatel 2013 ja 2014 oli

Al-Waqf Al-Islami huvi ja tegevus Eestis madalseisus, siis alates 2015-st on Al-Waqf Al-Islamiga seotud isikute kontaktid Eesti moslemitega taas tihedamad. Üksikute avalike allikate andmetel saab järeldada, et vahepealse Eesti huvi languse taga võis muuhulgas olla Al-Waqf Al-Islami seostamine äärmusislami levituse toetamisega. Näiteks suvel 2014 keelustati seetõttu Al-Waqf Al-Islami tegevus Kosovos.

Kreml kasutab olukorda Süürias oma eesmärkide saavutamiseks, võimendades põgenikevoolu Euroopasse.

Eesti moslemikogukond on nii nagu varasemal ajal üldiselt rahumeelne. Lõpuni ei saa välistada terroriakti toimepanemist üksiktegutseja poolt, kes on radikaliseerunud piisavalt varjatult ja kes varem pole Eesti õiguskaitseasutuste tähelepanu alla sattunud. Teistes riikides on selliseid inimesi sageli iseloomustanud mingit laadi sotsiaalselt hälbiv käitumine ja/või vaimsed probleemid. Samuti ei saa välistada, et Eesti elanikud võivad uuesti langeda terrorismi ohvriteks välismaal.

Rändekriisi ärakasutatavate terroristidega seotud ohtude maandamine

2016. aastal saabusid Eestisse esimesed Euroopa rände tegevuskava alusel ümberpaigutatavad põgenikud ning aasta lõpuks oli Eestisse asustatud 89 inimest. Igauhe puhul hindas kaitsepolitsei enne nendest lähtuvat võimalikku julgeolekuohtu Eestile. Kontroll sisaldab muuhulgas põgenike küsitlemist välismaal. Kaitsepolitsei ametnikud koos teiste Eesti riigiasutuste esindajatega on põgenikke küsitlenud Kreekas ja Türgis. Mitte kõik küsitletud isikud ei ole Eestisse jõudnud, paljudele on Eestisse ümberasustamisest keeldutud ning osa on ise protsessi käigus loobunud Eestisse tulekust. Keeldumiste konkreetsed põhjused on olnud erinevad, kuid peamiselt on selle tinginud küsitletavate valetamine, fundamentaalsed äärmuslismis- kalduvad meie õiguskorraga ühte sobimatud tõekspidamised ning sidemed äärmusrühmitistega.

¹⁹ Hollandi julgeolekuteenistus General Intelligence and Security Service andis 2016. a välja põhjalikumalt kirjeldava trükise „Life with ISIS: the Myth Unravelling“.

Rangest kontrollist hoolimata on Eestisse asustatud põgenike seas isikuid, kes küll täna ja praegu ei kujuta julgeolekuohtu, kuid samas on eksinud Eesti õiguskorra vastu ehk teisisõnu on pannud toime õigusrikkumisi. Esinenud on varguseid ja psüühilise ning füüsilise vägivalda juhtumeid, mis Eesti väärtusruumis ei ole aktsepteeritavad.

Eluliselt oluline on Eestisse asustatud põgenike lõimumine kohalikku ellu. Olgugi et lõimumine ja sellega seonduv ei ole kaitsepolitsei ülesanne, oleme oma pädevuse ja õiguse ulatuses igati abiks selle eest vastutavatele Eesti institutsioonidele, sest läbikukkunud lõimumine loob viljaka pinnase radikaliseerumiseks. Arusaadavalt nõuab igasugune ümberasunute lõimimine terve ühiskonna ühist pingutust.

Eluliselt oluline on Eestisse asustatud põgenike lõimumine kohalikku ellu.

Reaalsus on see, et lõpuni ei ole võimalik kedagi kontrollida ning Eestisse võivad sattuda isikud, kes ei vaja kaitset ning kes varem või hiljem võivad hakata endast kujutama julgeolekuohtu. Kaitsepolitseiameti kogemus ning tähelepanekud seoses julgeolekuohtlikelt isikutelt rahvusvahelise kaitse äravõtmise ja sellele järgneva riigist välja saatmisega näitavad, et tegemist on keeruka, bürokraatliku ja riigilt omajagu ressursi võtva protsessiga. Arvestades tänase Euroopa julgeolekukeskkonna dünaamilisust, näeme siin vajadust oluliselt kiirema ja riigile vähem kurnava menetluse järele.

Terrorismi ja sellega seotud kuritegude uurimine

Sarnaselt eelmise aastaraamatuga tuleb ka tänava terrorismiga seotud kuritegude peatükis rääkida näiliselt jäädavalt laskekõlbmatuks muudetud tulirelvadest. Euroopas on viimastel aastatel probleemi tõsidusest aru saadud ning deaktiveeritud relvade äri on paremini reguleeritud. Et oht pole vaid teoreetiline, seda näitab 2014. a Charlie Hebdo vastane terrorirünnak, kus kaotas 12 inimest oma elu just selliste relvade läbi. Rääkisime aastaraamatus 2015 suurest grupeeringust, kes tegeles deaktiveeritud relvade laskekõlblikkuse taastamise ning turustamisega. Samasugust juhtumit lahendas kaitsepolitsei ka 2016. a.

Terrorismioht on Eestile lähedal, millest annab aimu tõsiasi, et kui mõne aasta eest polnud Kaitse-

politseiameti uurimises ühtegi kriminaalasja, kus oleks figureerinud termin islamiterrorism, siis 2016. aastaks oli selliseid kriminaalasju juba mitu.

Kahes kohtuastmes terrorismi toetamises süüdi mõistetud Riigikohtu lahendi ootel

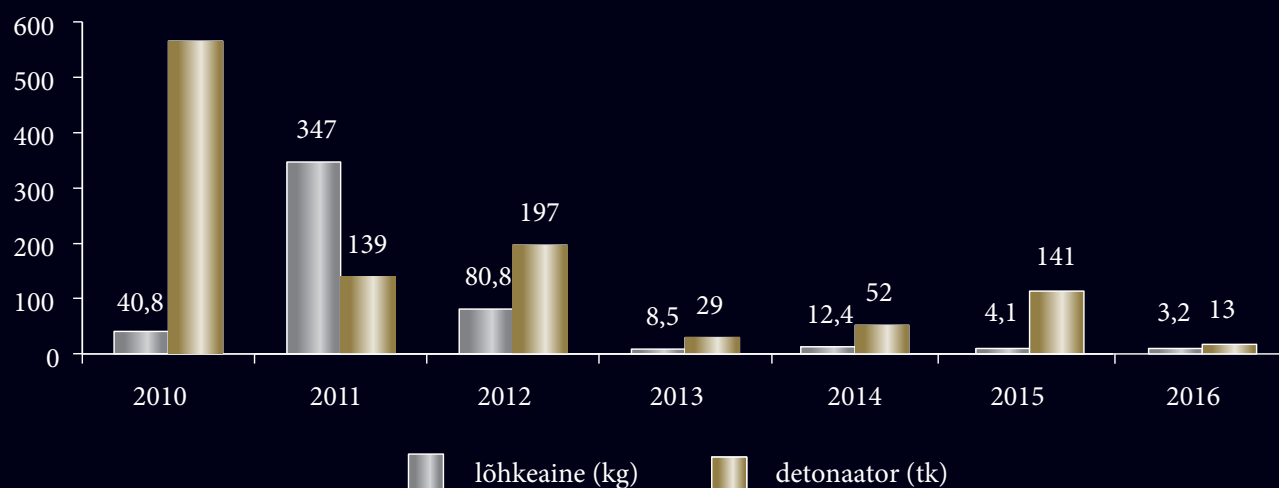
2016. a lõpuks polnud veel Riigikohtu otsust kahe Eestis elava Venemaa Föderatsiooni kodaniku – Ramil Khalilovi ja Roman Manko suhtes, kes olid maa- ja ringkonnakohtus mõistetud süüdi terrorismi toetamise eest. 2017. a alguses peaks kaasus leidma lahenduse: Riigikohus peaks nende suhtes aastaraamatu ilmutamise ajaks olema teinud lõpliku otsuse. Khalilovi ja Manko suhtes alustas kaitsepolitsei uurimise 2015. a esimeses pooles. Mõlemad toetasid 2013. a Eestist Süüriasse läinud ning seal terroriorganisatsiooniga liitunud Abdurrahman Sazanakovit, pannes sellega toime karistusseadustiku § 237³ lg 1 sätestatud kuriteo, s.o terrorikuriteo ja selle toimepanemisele suunatud tegevuse rahastamine ning toetamine. 12.01.2016 mõistis Harju Maakohus Ramil Khalilovile karistuseks 7 aastat vangistust ning Roman Mankole 5 aastat vangistust. 11.05.2016 tühistas Tallinna Ringkonnakohtus osaliselt maakohtu otsuse ning vähendas karistusi: Khalilovile mõisteti 3 aastat ja Mankole 2 aastat vangistust.

Daeshi nimel lennureisidele pommiähvarduse teinu mõisteti kohtus süüdi

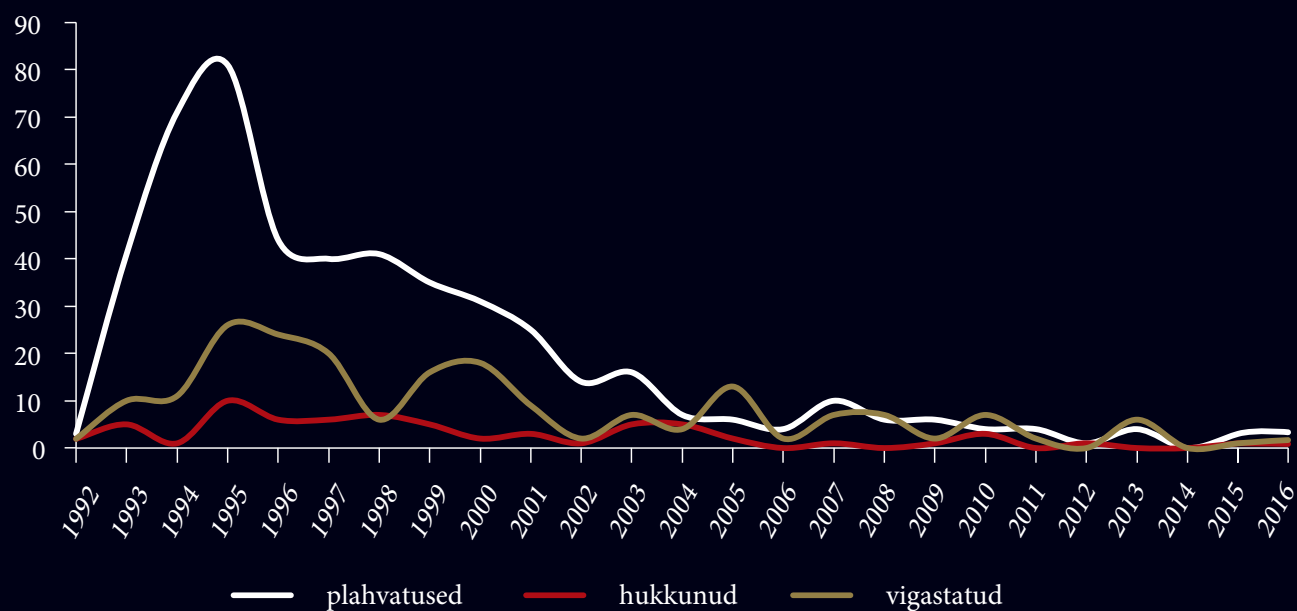
25.07.2016 alustas Kaitsepolitseiamet kriminaalmenetluse, kuna eelnenud ööl oli inglise keeles rääkinud mees helistanud Eesti kõnekaardi numbrilt Tallinna Lennujaama ja Kaitsepolitseiametisse ja väitnud end olevat Daeshi esindaja ning andnud teada, et neil on nädala jooksul kavas õhku lasta üks Tallinnast Saksamaale suunduvatest lendudest. Kriminaalasja menetluse käigus tehti kindlaks nimetatud telefonikõned teinud isik – Tallinnas elav Vladislav Pälling (s 1983) – ning tuvastati, et tal puuduvad igasugused kontaktid Daeshi või mõne muu terroristliku ühendusega.

8.03.2017 kinnitas Harju Maakohus prokuratuuri ja ähvardaja ning tema kaitsjaga sõlmitud kokkuleppe, tunnistades isiku süüdi lõhkeseadme või lõhkeainega ähvardades toime pandud avaliku korra raskes rikkumises. Kohus mõistis ähvarduskõned teinud isikule karistuse 2 aastat ja 6 kuud vangistust, millest kohe tuli ära kanda 4 kuud. Ülejäänud vangistust ei pöörata täitmisele, kui isik ei pane katseaja, 3 aasta ja 6 kuu jooksul toime uut kuritegu.

Kaitsepolitsei käibelt kõrvaldatud ebaseaduslik lõhkeaine ja detonaatorid

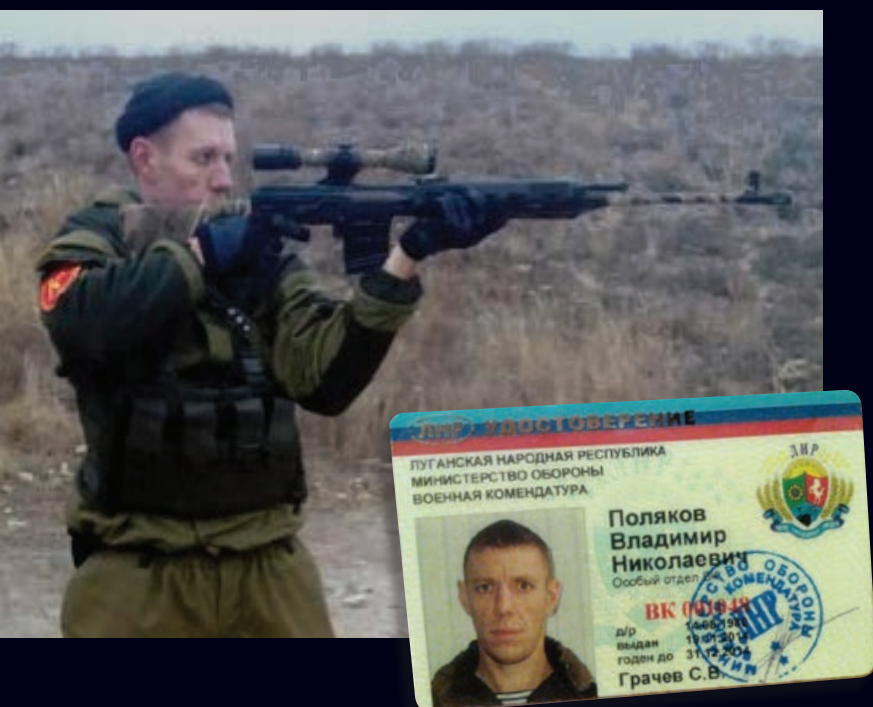
Lõhkematerjalide plahvatused Eestis

Eesti loovutas terrorismis kahtlustatava Ukrainale

Möödunud aasta 30. juunil andis Eesti Ukrainale välja Eesti kodaniku Vladimir Poljakovi. Ukraina peaprokuratuur taotles väljaandmist tema kriminaalvastutusele võtmiseks. Poljakovi kahtlustatakse terroristlikus organisatsioonis osalemises. 2014. a juunis astus ta terroristliku organisatsiooni „Luganski Rahvabariik“ liikmeks. Ajavahemikel 13.06.–09.07.2014 ja 15.11.2014–26.11.2014 täitis Poljakov kahtlustuse kohaselt terroristliku rühmitise juhtide ülesandeid, sh ebaseaduslikult hõivatud objektide ja ebaseaduslikult kinnipeetavate isikute valvamine. Vabariigi Valitsus otsustas 21.12.2015 korraldusega, et annab Vladimir Poljakovi välja. Kahtlustatava katsed väljaandmist vaidlustada lõppesid Riigikohtus 17.06.2016, kui Poljakovi kassatsiooni menetluse ei võetud ja valitsuse korraldus tema Ukrainale väljaandmiseks jõustus.

Rahvusvahelise terrorismi vastu saabki võidelda rahvusvahelises koostöös, sõltumata terroristide päritolust ja ideoloogiast. Terrorismioht on kahtlemata suurem, kui mõni välisriik seda toetab. Ukraina kontekst näitab, et terrorism ja sõjategevus ei välis- ta teineteist. Venemaa Föderatsioon ei tunnista küll oma vägede viibimist Ukrainas, ent lõi nn rahvabariikide nime all sisuliselt kuritegelikud-terroristlikud moodustised Luganskis ja Donetskis, suveräänse

Ukraina vabariigi territooriumil. Nagu Eesti justiitsminister on väljaandmise kohta öelnud, siis loodetavasti Eesti pretsedent anda Ukrainale välja terrorismikuriteos kahtlustatav Eesti kodanik aitab ka teistel riikidel jõuda kindlusele, et Ukrainat tuleb aidata reaalsete tegudega terrorismi ja Venemaa agressiooni tõkestamisel. Aastaraamatu ilmumise ajal arutas Poljakovi süüasja Ukraina kohus.

Terrorismi rahastamise pärssimine

Peame endist viisi teadvustama Kremli toetatud terrorismist tulenevaid ohte Euroopa julgeolekule, mh Kremli initsieeritud konfliktist tulenevat võimaliku ebaseaduslike relvade ohtu Euroopa mustal turul. Eesti Vabariigi resoluutne seisukoht on aidanud võidelda rahapesuga Ukrainas tegutsevate terroristlike rühmitiste rahastamisel. Nii on kaitsepolitsei uuritavas kriminaalasjas üks Venemaa kodanik rahvusvaheliselt tagaotsitav, kuna üritas saata nn Donetskis rahvabariigile (DNR) raha. Mihhail Zahharov on 2016. a lõpu seisuga Euroopa vahistamismääruse alusel tagaotsitav. Zahharov üritas Eestis tegutseva panga kaudu interneti vahendusel oma kontolt teha ülekannet Venemaa Föderatsioonis tegutsevasse pankka Gleb Leonidovich Kornilovi kontole 10 000 USD selgitusega „For Igor Ivanovich Strelkov from Moscow State University scientists“ ehk „Igor Ivanovitš Strelkovile Moskva Riikliku Ülikooli teadlastelt“.

Makse peatati, kuna saajaks märgitud Igor Ivanovich Strelkov on kantud Euroopa Liidu Nõukogu 28.04.2014 rakendusmäärusega nr 433/2014 isikute nimekirja, kelle suhtes tuleb kohaldada piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega. Rakendusmääruse kohaselt on Igor Strelkov (Ihor Strielkov) tuvastatud kui üks Venemaa Föderatsiooni GRU töötajatest, kes oli kaasanud Slovjanskis terroriaktide toimepanekusse ning oli Krimmi isehakanud peaministri Sergey Aksionovi abi julgeolekuküsimustes. 2014. aasta aprillis ründasid Strelkovi juhitud ebaseaduslikud relvarühmitised Ida-Ukrainas Donetskis oblastis Slovjanski valitsusasutusi, hõivates muu hulgas ka miilitsajaoskonna.

Kaitsepolitsei kahtlustab Zahharovit KarS § 237³ lg 1 alusel terroristliku ühenduse ning KarS § 237 lg 1 sätestatud kuritegusid toime paneva isiku jaoks raha kogumises ning rahastamise katses.

Neid taastatud laskekõlblikkusega illegaalseid relvi tahtsid kurjategijad Eesti kaudu Venemaale viia.

2016. a lõhkeainete ja relvadega seotud kohtulahendid

Möödunud aasta lõpul jõudis terrorismiga kaudsest seotud kuritegudes lõpliku kohtulahendini Ralf Milleri ja Sergei Starõhhi süüasi endise viinaärimehena tuntud Igor Savenkovi sõiduauto alla isevalmistatud lõhkeseadme paigaldamises ja seeläbi tema tapmise katses. Miller valmistas koos Starõhhiga keerulise lõhkeseadme üldohtlikul viisil tapmiseks. Lõhkeseade oli sõiduauto alla monteeritud kesklinnas Rävala puiesteel asuva elukoha, 110 korteri ja 7 äripinnaga elamu maa-aluses 117 parkimiskohaga parklas. Plahvatama pidanuks see hommikul, kui ärimees hakkab oma algklassis õppivat poega kooli viima. Kaitsepolitsei tabas kuriteos kahtlustatavad ligi kahe kuu pärast.

Kriminaalasi läbis kahel korral kõik kohtuastmed ning kuna 31.08.2016 ei võtnud Riigikohus asja menetlusse, siis jõustus Ralf Millerile mõistetud karistus lõhkeaine ebaseaduslikus käitlemises suures koguses, lõhkeseadme ja selle olulise osa ebaseaduslikus käitlemises ning mõrva katses üldohtlikul viisil lõhkeseadet või lõhkeainet kasutades, mille eest mõisteti talle liitkaristuseks 11 aastat vangistust (karistuse kandmine alates 30.07.2012).

15.11.2016 jättis Riigikohtu kriminaalkolleegium muutmata Tallinna Ringkonnakohtu 23.03.2016 otsusega Sergei Starõhhile mõistetud karistuse lõhkeaine ebaseaduslikus käitlemises suures koguses, lõhkeseadme ja selle olulise osa ebaseaduslikus käitlemises ning mõrva katses üldohtlikul viisil lõhkeseadet või lõhkeainet kasutades, mille eest mõisteti talle liitkaristuseks 9-aastane vangistus.

✚ Tartu Maakohus mõistis süüdi Venemaa kodaniku **Valerii Sergeevi**, kes 2015 oktoobris hankis Slovakkias osaliselt laskekõlbmatuks muudetud püstoleid ja püstolkuulipildujaid ning püüdis neid oma sõiduautosse peidetuna toimetada Eesti Vabariigi kaudu Venemaa Föderatsiooni. Suure koguse püstolite ja püstolkuulipildujate salakaubavedajale mõisteti karistuseks 5 aastat vangistust. Mõistetud karistusest kandis Valerii Sergeev kohe ära 5 kuud vangistust, ülejäänud osa karistusest mõisteti tingimisi 5-aastase katseajaga. Lisakaristusena saadeti salakaubavedaja Eesti Vabariigist välja ning talle kohaldati 5-aastane sissesõidukeeld.

✚ Tartu Maakohus mõistis süüdi **Vadim Šamrai**, kes hoidis kahe aasta jooksul kuni 2015 oktoobrini Tartu linnas kortermajas ebaseaduslikult enam kui 1,5 kg brisantset lõhkeainet. Kuna suure koguse lõhkeaine ebaseaduslik hoidmine ohustas nii lõhkeainehuvilise enda kui ka tema majanaabrite elu, tervist ning vara, määras kohus lõhkeaine hoidmise hinnaks 3 aasta pikkuse vangistuse, millest kohe kandis Vadim Šamrai ära 9 kuud vangistust.

✚ Tartu Maakohus mõistis süüdi **Albert Orava**, kes 2015 kevadel toimetas Valga linnas asuva kortermaja keldrisse Valga lähedalt metsast leitud 76,2 mm kild-fugassmürsu. Kartes kild-fugassmürsu ebaseaduslikust hoidmisest tulenevat ohtu, püüdis Albert Orav potentsiaalselt surma külvavast pommist vabaneda ja sokutas selle Valga kesklinnas büroohoone ees asunud prügikasti. Tänu tähelepanelikele valgalastele lõppes sõjaaegsest pommist tulenev oht sel korral politsei ja demineerijate otsustava sekkuamisega. Albert Orav lunastab lõhkeseadme olulise osa ebaseadusliku omandamise, hoidmise ja edasitoimetamise õppetunni 2 aasta pikkuse vangistusega, mida ta ei pea reaalselt kandma juhul, kui ta selle aja jooksul ei pane toime uut kuritegu.

✚ Harju Maakohus mõistis süüdi deaktiveeritud relvade laskekõlblikkuse taastamise ja nende turustusega tegelenud grupeeringu ühe juhi **Sergei Olari**. Kohus mõistis talle 12 aastat vangistust, Olar on otsuse ringkonnakohtus vaidlustanud. Teised sama grupeeringu liikmed on lõplikud karistused kätte saanud juba varem: Sergei Stroiko 7 aastat, Juri Krongauz 8 aastat, Vladimir Vahrušev 6 aastat. Ülejäänud liikmed said väiksemad karistused.

Kaitsepolitseiamet tuletab meelde, et igaüks saab karistust kartmata loovutada leitud või enda valduses oleva lõhkeaine ja lõhkekehad vabatahtlikult Päästeametile, Politsei- ja Piirivalveametile või Kaitsepolitseiametile. Lõhkeainete ja lõhkekehade loovu-

tamiseks ei ole vaja teha muud kui helistada hädaabi numbrile 112 ning leidudest teada anda. Nii saab igaüks aidata kaasa sellele, et lõhkeainete ja lõhke-seadmete kuritahtlik või ettevaatamatu kasutamine ei kahjustaks inimeste elu, tervist ja vara.

Lõhkeainete lähteainete kättesaadavusest

Lõhkeainete lähteainete kättesaadavuse probleemi on Euroopas arutatud viimase kümnendi jooksul üha enam ja aktiivsemalt. Euroopa Parlament ja Nõukogu võtsid 2013. a vastu määruse nr 98/2013, et piirata lõhkeainete valmistamiseks vajalike ainete kättesaadavust eraisikutele. Määruse eesmärk on saada ülevaade ning piirata juurdepääsu ainetele ja nende segudele, mida on võimalik kasutada lõhkeainete valmistamisel. Terrorismikuritegusid ennetavate meetmete tõhustuseks on vajalik seaduste ühtlustamine kõigis liikmesriikides. Eestis jõustusid kemikaaliseaduse muudatused 01.12.2015.

Eesti on otsustanud täielikult keelata teatud ohtlikumate ainete müümise eraisikutele. Näiteks ei saa enam osta juuste blondeerimise vahendit, mille vesinikperoksiidi sisaldus on üle 12%. Selliseid aineid võib edaspidi müüa vaid hulgikaubanduses, professionaalsele kasutajale ja sularahata arveldusega.

Seaduse sisulised muudatused puudutavad eelkõige suurõnnetuse ohuga ettevõtteid ja lõhkeainete lähteaineid sisaldavate toodete müügiga tegelevaid ettevõtteid. Osta võib tooteid, mis sisaldavad nime- tatud aineid vähem kui lubatud piirmäär.

Eestis on seni üksikute inimestel olnud küll mõ- neti ohtlik, kuid üksnes katsetamise huvi. Maailmas on aga lähteainete teema kriitilise tähtsusega. Tõus- vaks trendiks on peroksiidi (näiteks TATP, HMD) baasil tehtud lõhkeainete kasutamine, kuna neid on lihtne valmistada, on kergelt kättesaadavad ning ainetel on lai kasutusvaldkond. TATPi kasutati näi- teks Pariisi 2015 ja Brüsseli 2016 terrorirünnakutes. Euroopas on mitme läbiotsimise käigus leitud lõhke- ainete lähteaineid, mida sooviti kasutada terrorirün- nakute toimepanekul.

Suurimaks probleemiks on internetimüük ning see on võetud üha enam luubi alla. Tõkestuseks on erinevaid tarkvarasid, millega analüüsida ainete ost- jaid, müüjaid ning kasutamise valdkondi. Paraku saab internetist lihtsalt kätte ka lõhkeaine valmis- tamise käsiraamatuid. Eestis on väga oluline kasva- tada teadlikkust elanikkonna, jae- ja hulgimüüjate hulgas. Eestis on ametlikuks kontaktpunktiks mää- ratud Siseministeeriumi poolt Politsei- ja Piirival- veamet.²⁰ Valdkonnas on suure töö ära teinud Ma- jandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, kelle kodulehel on viited ja lähemalt seletatud tegutsemi- se juhised ohtliku või kahtlustatava ostu või lei- u korral.²¹

Keelatud ainete nimekirja kuuluvad:

- **vesinikperoksiid** (sisalduse piirmäär 12%) puhastusained, värvimisvahendid, hambavalgendus
- **nitrometaan** (sisalduse piirmäär 30%) ravimid, pestitsiidid, mootorikütus
- **lämmastikhape** (sisalduse piirmäär 3%) põllumajanduses väetisetootmine, tekstiilitööstus
- **kaaliumkloraat** (sisalduse piirmäär 40%) lõhkematerjalid, pürotehnilised segud, putukamürgid
- **naatriumkloraat** (sisalduse piirmäär 40%) taimemürgid, puhastusvahendid
- **naatriumperkloraat** (sisalduse piirmäär 40%) pürotehnilised segud

²⁰ www.politsei.ee/et/teenused/lohkeaine-lahteaine-teavitus

²¹ www.mkm.ee/et/eesmargid-tegevused/euroopa-liidu-siseturg/ohtlikud-ained

Ettevalmistus võitluseks tagajärgedega: õppused 2016

15.–16. mail toimus Harju, Rapla ja Lääne maakonnas kaitsepolitsei, politsei, justiitsministeeriumi ja kaitseväge üksuste ning välispartnerite koostöös organiseeritud terrorismivastane õppus „Double Wolf“. Õppuse käigus harjutati ametkondade koostööd terroristide kinnipidamisel maastikul ja pantvangisituatsiooni lahendamisel. Praktilistel harjutustel kasutati isikute kinnipidamisel imitatsioonivahendena paukpadruneid, lõhkepakette ning valgus- ja heligranaate. Maastikuotsingutele kaasati nii PPA lennusalga kopterid ja lennuk kui ka politsei K9 üksused.

Augusti keskel 2016 korraldati Eestis Põhja-Tallinnas ja Harku alevikus teist aastat rahvusvaheline eriuksuste terrorismivastane õppus ATHOS 2016. See kordsel õppusel mängiti läbi linnaruumis avatud alal terroristide kinnipidamine. Samuti matkiti kannatanute evakueerimist ning õppusele olid kaasatud ka kiirabi ja haiglad. Peale Eesti osalesid õppusel Austria, Soome, Läti, Leedu, Poola, Prantsusmaa, Belgia, Ungari, Saksamaa, Portugali, Sloveenia, Slovakkia ja Ameerika Ühendriikide esindajad.

KORRUPTSIOONIVASTANE TEGEVUS

Iga riik jõuab ise arusaamisele, mis tema julgeolekut ohustab. Riigi julgeolekut ohustava korruptsiooni ennetamine ja tõkestamine on kaitsepolitsei põhiülesandena kirjas julgeolekuasutuste seaduses. See pole seadusandja poolt kogu aeg olnud niimoodi määratletud, küll on aastatega järjest selgemaks saanud, et väikesele riigile on korruptsiooni ennetamine ja tõkestamine ellujäämisel ja suveräänsuse säilitamisel strateegilise tähtsusega. Kirjeldades 2016. aasta julgeolekuohte ja korruptsiooni sealhulgas, vaatame tänavu pisut ka tagasi, et anda perspektiiv praegusele olukorrale, mis aitab kindlasti tulevikuohte prognoosida. 25 aasta möödumine Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisest viib tagasi vaatama, millised on olnud korruptsioonivastase võitluse olulisemad verstapostid.

Oleme täheldanud Kremli katseid kasutada ärikontakte ja ärilist mõju Eesti poliitika kujundamisel.

Transparency Internationali korruptsioonitajumise indeks paraku ei kajasta Eesti 1990ndate aastate alguse tulemusi, kuid 25 aasta taguse ajaga võrreldes on korruptsioon ühiskonnas oluliselt vähenenud ning seda juba hüppeliselt 1990ndate aastate lõpust alates. Kõigel on kõigega seos – järjest enam suudavad kanda korruptsioonivastase võitluse alustalad nagu demokraatlik ühiskonnakorraldus, vaba ajakirjandus, sõltumatu kohus, tõhus õiguskaitse ja kodanikuühiskond. On ütlematagi selge, et 25 aasta jooksul oleme saavutanud märgatavat edu. Rahvusvahelises mastaa-bis loetakse Eestit üheks kõige vähem korrumpeerunud Ida- ja Kesk-Euroopa riigiks, ent hoidume selle hinnangu põhjal järeldusest, et korruptsioon Eestis on kõrvaldatud ja probleemid lahendatud. Meil on süsteemse korruptsioonivastase tegevuse tõhustamisel arenguruumi, sest mitmed uuringud on esile toonud erinevate sektorite puudused ja vajaduse suuta enam.

Eesti inimese korruptsiooniteadlikkus on järjepidevalt kasvanud. Ühiskond tervikuna pole nii kiirelt muutunud. Kaitsepolitsei hinnangul on tipptasandi korruptsiooni korral tegu riigi julgeolekuriskiga, millel võib olla ulatuslik mõju ning mis ei ole pelgalt ohtlik kuriteoliik. Korruptsioon kerkib julgeolekuohuna esile siis, kui riigile olulisi otsuseid ei langetata ja olulisi toiminguid ei tehta avalikes huvides, vaid eelkõige kellegi teise – kitsa mõjugrupi või võõrriigi kasuks.

Kaitsepolitseiametile on seatud ülesandeks strateegilisel tasandil korruptsioonivastases võitluses kõrgemate ametnike ja julgeolekut ohustavate korruptsioonijuh-tumite uurimine. Korruptsiooniohtude ennetamise eeltingimuseks on valdkonna süsteemne ja pikaajaline julgeolekuteabe kogumine ning korruptsioonitundlike protsesside jälgimine ja õigeaegne proportsionaalne sekkumine, mis erineb üksikkuriteo avastamisest.

Loomulikult ei saa kunagi olla rahul korruptsiooni tasemega – alati jääb eesmärgiks püüelda korruptsioonist vabama ühiskonna poole. Kõige olulisem on pidev eetilise valitsemis- ja organisatsioonikultuuri edenda-mine, mitte aga süsteemitu ja järjekindlusetu korruptsioonivastane võitlus. Korruptsiooni peidetuse tõttu on süüvimata kaunis keeruline hinnata nähtuse kogu olemust. Näeme oma töös selgelt, et lahendatud korruptsioonikuriteod ja nende avalikustamine on aidanud lahti mõtestada korruptsiooni ohtlikkust. Samuti on need juhtumid oluliselt mõjutanud korruptsiooniteadlikkust ja -taunimist kogu ühiskonnas või viinud oluliste korruptsioonivastaste organisatsiooniliste muudatusteni. Paraku kogeme vahel ka vastupidist. Nii nägime, kuidas Kohtla-Järve inimeste huvide eest seisma pidanud linnavalitsus jättis kohalike inimeste tagant korruptsioonikuriteoga varastatud kahju koh-tus tsiviilhagiga kurjategijatelt välja nõudmata ning linn on praegu suurtes majandusraskustes. Kaitsepo-litsei avastas lauskuriteo, prokuratuur tõestas kohtus kohalikele inimestele tekitatud kahju, kuid kohalike võimuesindajate avalikud ja varjatud sidemed ning majanduslik sõltuvus takistavad neil avalike huvide esindamist ja kaitsmist.

Kaitsepolitseiameti ja Keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroo menetletud kriminaal-asjades on ka enne esinenud olukordi, kus kohalik omavalitsus (KOV) ei kasuta kannatanuna oma õigu-si kriminaalmenetluses kahju hüvitamiseks. Torkab silma valikuline ja erapoolik lähenemine, sest KOV nõuab kahju tavaliselt siis välja, kui kahju tekitaja on olnud tavaametnik, kes pole seotud erakonnaga või partei liige, ning kuritegu oli motiveeritud ainuisiku-liselt omakasust. Samas jäetakse tsiviilhagi esitamata juhtudel, kus KOVi volikogu on kuriteos kahtlus-tatava linnapea või vallavanema mõju all. Kaitsepo-litseiamet leiab, et kahju välja nõudmata jätmine on mitmeti ohtlik, sest kuritegudega tekitatud varalist kahju kannavad maksumaksjad ja kuritegelik tulu jääb korruptiivsele võrgustikule. 2017. a jaanuaris lõp-likult jõustunud 20.09.2016 ringkonnakohtu lahend²²

korruptsioonis süüdi mõistetud endise Tallinna Keslinna vanema suhtes tõestas, et vahel saavad õiguskaitseasutused seista kohalike inimeste huvide eest ka siis, kui KOV sellest hoidub.

Eesti korruptsioonivastast õiguslikku regulatsiooni saab pidada asjakohaseks: korruptsiooni saab avastada ja uurida. Mõne juhtumi valguses kerkib aga regulatsiooni piisavuse küsimus. Üldine eetiline areng kulgeb aeglasemalt, seda pole paraku õigusega võimalik reguleerida.

Majandusjulgeolek ja riigi osalusega äriühingute ning sihtasutuste korruptsioon

Majandusjulgeolekule tekkinud ohud on tõusnud viimastel aastatel paljude maailma julgeolekuteenistuste huviorbiiti. Näeme suurima julgeolekuriskiga energia-, transpordi- (sh transiidi-) ning IT-sektorit. Kaitsepolitseiamet tõkestab riigi julgeolekut ohustavat korruptsiooni selle kõige varasemas etapis, et ennetada negatiivseid tagajärgi, mille mõju võib kujuneda kestvaks ning edasi kanduda paljudesse valdkondadesse. Venemaa võimustruktuuride, kuritegelike ringkondade ja korruptsiooni seotuse tõttu keskendumise iseäranis korruptsioonile, mis võib tugevdada Venemaa haaret meie riigi suhtes. Oleme täheldanud Kremli katseid kasutada ärikontakte ja ärilist mõju Eesti poliitika kujundamisel. Siinkohal väärib eriti märkimist energia toimepidevus ja varustuskindlus, kus korruptsiooni roll võib salamisi ja märkimisväärselt mõjutada riigi energiasõltumatust. Samas on Eesti teinud suuri edusamme energiasõltumatuse, varustuskindluse ja energiaturvalisuse tagamisel ning omalt poolt püüame tõkestada igasugust korruptiivset tegevust, mis suurendaks meie energiasõltuvust Venemaast.

Riigi osalusega ettevõtetele usaldatud riigivara valitsemine ja selle usaldusväärsuse kuritarvitamine, korruptiivne tegevus võib viia väga kergesti olukorrani, kus ebasõbralik võõrriik saab mõjutada korrumpeerunud ametnikke ja ettevõtjaid ning nendega manipuleerida. Korruptsiooni avastamine on iseenesestmõistetavalt oluline ja vajalik, kuid peame riigi osalusega äriühingutest korruptsiooni väljajuurimisest jõudma korruptsiooni ennetamiseni. Riigi osalusega äriühingud on teinud ise suuremal või vähemal määral selleks jõupingutusi. Mõnes ettevõttes aga pole selliseid jõupingutusi teadlikult tehtud või on seda tehtud ainult näiliselt, kuna ettevõtte juhtkond nõukogu ja juhatuse tasandil pole head valitsemistava ja korruptsiooni ärahoidmist prioriteediks sisuliselt seadnud. Kaitsepolit-

seiamet peab oluliseks Rahandusministeeriumi koostatud riigi osaluspoliitika valges raamatus esitatud kitsaskohtadest ülesaamise lahenduste kiiret ja tõhusat juurutamist riigi osalusega äriühingutes ja sihtasutustes. Need lahendused loovad korruptsioonivastase tegevuse süsteemse alusraamistiku. Kooskõlas OECD (Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon) soovistustega osaleb riik riigivara seaduse kohaselt äriühingute ja sihtasutuste juhtimises eelkõige aktsionäri ja asutaja õiguste teostamise kaudu ning ei tohi sekkuda juhtimisse teistel tasanditel, austades seeläbi nõukogude sõltumatust ning võimaldades nõukogudel ja juhatustel tegutseda igapäevategevuses iseseisvana. Sõltumatuse ja iseseisvusega käib alati kaasas vastutus. Selle vastutuse määra tõstab omakorda asjaolu, et tegemist on maksumaksjate ühisvara valitsemisega. Oluliseks tuleb pidada, et äriühingute juhtide ärialane kompetents ja eetika toimiksid käsikäes. Kaitsepolitseiamet on soovitanud kõrget usaldusväärsust nõudvate äriühingute ja sihtasutuste juhtide puhul riigisadaladusele juurdepääsu loa olemasolu ja seeläbi ka julgeolekukontrolli läbimist. Praeguseks ongi paljudel juhtidel antud riigisadaladusele juurdepääsu luba. See on selge võit: juhtide isikutega seotud riskid on kindlamini maandatud ning tippjuhtidele saab usaldada teavet, mis aitab neil ohtudest hoiduda.

15 aastat tagasi olime sellest kõigest aga veel kaugel. Kaitsepolitsei ameti aastaraamatus 2002 märgiti, et Liikluskindlustuse Fondi ja Kultuurkapitali juhtumid näitavad selgelt riigi äärmiselt nõrka ning pigem formaalset kontrolli avalik-õiguslike juriidiliste isikute finantstegevuse üle. Toodi esile ka nõukogu selgelt piiritlemata funktsioonid järelevalves. 2015.–2016. aastaks jõudis riik formaalse asemel tõhusama ja sisulise kontrollini – ASi Tallinna Sadam korruptsiooni juhtumi valguses on seadusandlik ja täidesaatev võim sellele palju tähelepanu pööranud.

Kaitsepolitsei amet on lõpule viinud korruptsioonikuritegude menetluse ASi Eesti Energia Tehnoloogiategi tööstus juhtide osas. Uurime ASi Tallinna Sadam juhtide ning ASi Eesti Raudtee struktuuriüksuse juhataja tegevust. Tegemist on Eesti suurettevõttega, mille mahukad tehingud ja hanked omavad strateegilist tähtsust avalike ressursside ja teenuste kasutamisel ning pakkumisel, ühtlasi riigile tulu teenimisel. Korruptsioonikuritegudel on halvav mõju kogu majandusele, kus iga strateegilise tähtsusega majandusvaldkond ja ettevõtte mõjutab riigi majandusjulgeolekut. Peame äärmiselt ohtlikuks, kui korruptsioon võib elutähtsa teenuse osutamise osaliselt või täielikult halvata.

²² Alar Nääme suhtes tehtud kohtulahendi kokkuvõtet saab lugeda peatüki lõpust.

Korruptsiooni tõkestamise ja uurimise olulisi tähiseid alates iseseisvuse taastamisest

1995	Korruptsioonivastase seaduse ja riigihangete seaduse vastuvõtmine
1995	Korruptsioonivastase seaduse kohaldamiseks moodustatakse Riigikogus ajutine komisjon
1995	Jälitustegevuses sätestatakse kuriteo matkimine – korruptsioonivastases võitluses oluline kuriteo avastamise ja tõendamise meetod
1998	Kriminaalmenetluse koodeksi muudatused, mis sätestasid kaitsepolitsei uurimisalluvuse ja kõrgemate ametnike ametialaste kuritegude uurimise pädevuse
1999	Korruptsioonivastane võitlus tõuseb Kaitsepolitseiameti prioriteetide hulka
1999	Avaliku teenistuse eetikakoodeksi vastuvõtmine
1999	Eesti liitub GRECOga (prantsuse k – groupe d'États contre la corruption), korruptsioonivastaste riikide ühendusega
2000	Vabariigi Valitsuse seaduse muudatus, mis sätestas nõuded sisekontrolli mehhanismide loomiseks ministeeriumides, nende allasutustes ja maavalitsustes
2000	Transparency Internationali allorganisatsiooni loomine Eestis – Korruptsiooni Analüüsikeskus Jaan Tõnissoni Instituudi juures
2004	Vabariigi Valitsuse korruptsioonivastane strateegia „Aus riik“
2004	Riigikantslei alustab avaliku teenistuse eetikategevuse koordineerimist ning 2013 luuakse sõltumatu ametnikueetika nõukogu Rahandusministeeriumi juures
2004	Korruptsiooni vihjetelefon Kaitsepolitseiametis. 2012 Korruptsiooni vihjetelefon Politsei- ja Piirivalveametis
2004	Prokuratuuris määratakse prokurörid, kes spetsialiseeruvad korruptsioonikuritegude menetlemisele
2006	Mõjuvõimuga kauplemise kriminaliseerimine
2007	Kaitsepolitseiametile antakse õigus ja pannakse kohustus uurida suuremate omavalitsuste kõrgemate ametnike korruptsioonikuritegusid
2010	Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alustes nimetatakse korruptsiooni julgeolekuriskina
2010	Kaitsepolitseiameti uurimisalluvusse lisanduvad kaitseväeohvitseride korruptsioonisüüteod
2011	Käivitatakse E-riigihangete keskkond
2011	Kaitsepolitseiameti pädevusse antakse uurida korruptsioonikuritegusid, mille on toime pannud avalik-õigusliku või riigi osalusega või riigi asutatud juriidilise isiku juhatuse või nõukogu liige, kui tema tegevusega võib kaasneda oht riigi julgeolekule
2011	Erakonnaseaduse alusel luuakse Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon
2012	Keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroo alustab tööd
2013	Julgeolekuasutuste seaduse järgi saab Kaitsepolitseiameti ülesandeks riigi julgeolekut ohustava korruptsiooni ärahoidmine ja tõkestamine ning selleks vajaliku teabe kogumine ja töötlemine

Ajaloolise tähendusega korruptsioonijuhtumeid ja lahendeid

- 1994** Nõukogude okupatsiooni aegne ministrite nõukogu esimees pakkus ühele kaitsepolitseiametnikule 30 000 krooni (1900 eurot) altkäemaksu, et viimane tagastaks tema ärimehes sõbrale 3 ebaseaduslikult saadud Eesti kodaniku passi. Kaasus tingis hädavajalike muudatuste tegemise järelevalvetegevuse seadusesse, kriminaalmenetluse koodeksisse ja kriminaalkoodeksisse.
- 1995** Esimene kriminaalasi, kus kaitsepolitsei kasutas Eestis kuriteo matkimist. Kuriteo matkijaks oli aus riigiametnik, kellele pakuti 8000 krooni (500 eurot) altkäemaksu ebaseadusliku passi tagastamise eest.
- 1998** Narva linnapea kasutades ära ametiseisundit ja rikkudes korruptsioonivastase seaduse nõudeid, sõlmis Inko Balti Pangaga ebaseaduslikult lepingu ning põhjustas sellega Narva linnale kahju suures ulatuses.
- 1999** Eesti Maapanga juhatuse esimees, olles riigile kuulunud Põllumajanduse Ameerika Välisabi Fondi nõukogu liige, saavutas nõukogu otsuse, millega fond sisuliselt loovutas oma vahendid 29 705 000 krooni (1 900 000 eurot) pangale, mille eesotsas ta oli.
- 1999–2002** Kultuurkapitali tegevdirektor riisus ametiseisundi kuritarvitamise ja omastamise teel tema korralduses olevat Kultuurkapitali vara kokku ligi 8 500 000 krooni (543 000 eurot) ulatuses. Valdava osa riisunud rahast mängis ta hasartmängukire tõttu maha Eesti kasiinodes.
- 2001–2010** Kohtunike toime pandud korruptsioonikuriteod. Kohtusüsteemi puhastamine korruptiivsetest kohtunistest on kaasa aidanud inimeste õiguskindluse tugevnemisele.
- 2002–2015** Autoregistrikeskuse ja Maanteeameti süsteemis aastate vältel välja töötatud kindlad altkäemaksu andmise-vahendamise-võtmise skeemid, kus altkäemaksu vahendajateks on osutunud ka riigiametnikud, sh õiguskaitseorganite töötajad. See on valdkond, kus suur arv kodanikke kõige vahetumalt on tunnetanud korruptsiooni olemust ning on saanud ise kaasa aidata selle vältimisele ja seeläbi ka korruptiivse mõttelaadi muutmisele. Süütegusid on eri aegadel menetlenud Kaitsepolitseiamet ning Politsei- ja Piirivalveamet.
- 2003–2006** Keskkonnaminister ning Maa-ameti peadirektor võtsid korduvalt vastu pistist ja nõustusid seda tulevikus vastu võtma mitme äriühingu esindajalt, lubades kasutada ja kasutades ära oma ametiseisundit looduskaitseseaduse rakendamisel samade äriühingutega seotud isikutele kuuluvate looduskaitseliste piirangutega kinnisasjade vahetamisel riigile kuuluvate kinnisasjade vastu. Põllumajandusminister võttis vastu pistist kinnisvaraga tegeleva äriühingu esindajalt, tegutses ametiseisundit ära kasutades selle nimel, et tema juhitud ministeerium sõlmiks uute ruumide rentimiseks lepingu just selle ettevõttega.
- 2004–2006** Pistise- ja altkäemaksukuritegude toimepanemises mõisteti süüdi ühtekokku 39 Kirde- ja Kagu-Eesti piiritollipunktide tolliametnikku ja 3 piirivalveametnikku. 2006. a lisandus veel 9 Kirde-Eesti piiritollipunkti tolliametnikku, kellele esitati samuti kahtlustus pistise- ja altkäemaksukuritegudes. Pärast nende juhtumite uurimist on salakaubandusega seotud süsteemne piiri- ja tollikorruptsioon oluliselt vähenenud.
- 2005** Politseiamet alustas mahukat altkäemaksujuhtumi uurimist, milles hiljem mõisteti süüdi 21 liikluspolitseinikku. Vähenes märgatavalt süsteemne korruptsioon liiklusjärelvalve politseinike seas.
- 2006** Vandeadvokaadi vahendusel nõudis keskkonnaminister esmalt ettevõtjalt raha selle eest, et lükata tagasi Rävala pst 8 kinnisasja pakkumisel parimaks tunnistatud OÜ R pakkumus ja võtta vastu paremuselt teiseks tunnistatud AS W pakkumus, seejärel selle eest, et võtta samas pakkumismenetluses vastu AS W rahaliselt odavam pakkumus, ja lõpuks selle eest, et kindlustada AS W ja OÜ R tagatisrahade tagastamine.
- 2009** Kõige ulatuslikum kõrgema politseiametniku korruptsiooni juhtum. Ida ja Lõuna Politseiprefektuuri endise politseiprefekti Aivar Otsalti ning veel üheteistkümne nende prefektuuride politseiametniku suhtes menetletud kriminaalasi, milles politseiametnikud mõisteti süüdi prefektuuri varade omastamises, ebaseaduslikus järelevalvetegevuses, tulirelvade ja laskemoona ning lõhkeseadmete oluliste osade ebaseaduslikus käitlemises, samuti ebaseaduslikus jahipidamises ja kalapüügis.

2016. a korruptsiooniga seotud kohtulahendid ja kohaliku omavalitsuse korruptsioon

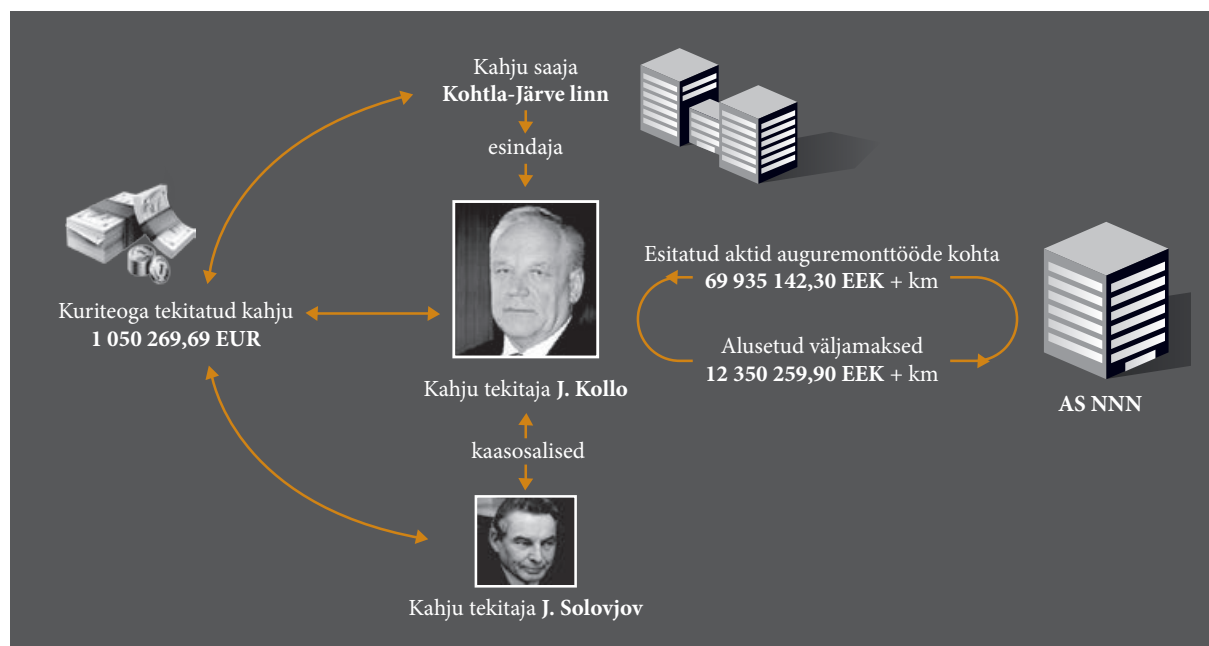
1. Tartu Ringkonnakohus mõistis süüdi endise Kohtla-Järve linnapea **Jevgeni Solovjovi** konkurentsialases süüteos, omastamises, usalduse kuritarvitamises, altkäemaksu võtmises, ametialases võltsimises ja võltsitud dokumendi kasutamises. Sama kohtuotsusega mõisteti süüdi endine Kohtla-Järve aselinnapea **Jüri Kollo** omastamises ja ametialases võltsimises. Solovjov kasutas korduvalt ära oma ametiseisundit, luues põhjendamatult soodustingimusi tuttavatele ettevõtjatele, osutas neile kaasabi pakkumuskutse saajate ringi pääsemiseks ja hankevõidu saavutamiseks. Solovjov ja Kollo rikkusid linna varaliste huvide järgimise kohustust.

Jevgeni Solovjovile mõisteti karistus 5 aastat vangistust 5-aastase katseajaga, Jüri Kollole 4 aastat ja 3 kuud vangistust 5-aastase katseajaga. Lisakaristusena keelati Solovjovil ja Kollol töötada 3 aasta jooksul riigi- või kohaliku omavalitsuse üksuses või asutuses.

Kriminaalasjas leidis tõendamist, et Jevgeni Solovjov ja Jüri Kollo panid toime varavastaseid ja ametialaseid kuritegusid. Toimepandud kuritegusid iseloomustab Solovjovi ja Kollo äärmine hooletus, mis ilmnes selles, et linnavalitsusele esitatud aktides näidati tööde tegemist konkreetsetel tänavatel suuremas mahus, kui oli selle tänava tegelik suurus, või suuremas mahus, kui sõlmitud leping ette nägi. Samuti oli näidatud tööde tegemist tänavatel, mida ei eksisteerinud või mis ei paiknenud Ahtme ja Järve linnaosas. Rikkumise järgede kõrvaldamisele lisaks võltsiti Solovjovi kaasabil ja sekkumisel teeparanduse töömahte.

Jevgeni Solovjov kaotas jõustunud süüdimõistva kohtuotsusega 2016. a augusti lõpus Kohtla-Järve linna ameti, kuid asus juba oktoobri esimestel päevadel tööle AS Uikala prügila tegevdirektorina. Uikala prügila kuulub Nikolai Ossipenkole, kelle huvides pani Solovjov linnapeana toime varavastaseid ja ametialaseid kuritegusid. Avaliku teenistuse seaduse ja korruptsioonivastase seaduse järgi ei või teenistusest vabastatud ametnik ühe aasta jooksul vabastamise päevast siduda end sellise eraõigusliku juriidilise isikuga, kelle üle ta viimase aasta jooksul on teinud vahetult või püsivalt järelevalvet. Süüdi mõistatud linnapea tööle asumisel vahetult pärast kohtulahendi jõustumist äriühingusse, mis kuulub isikule, kelle huvides linnapea pani toime varavastaseid ja ametialaseid kuritegusid, ei ole rikutud ametniku tegevuspiirangut, kui linnapea ei ole teinud järelevalvet selle äriühingu suhtes. Samas tõuseb üles ametniku usaldusväärsuse ja erapooletuse eetilise küsimus, kuidas peaks toimima ja millist mõju omama pöördukse efekt (revolving door) ehk avalikust sektorist tööle asumine eraettevõttesse ja vastupidi. Eelnimetatud endise linnapea tööle asumisel on viiteid korruptiivsele ringkaitsele ja eelnenud huvide konflikti hilisemale viljade lõikamisele. Korruptiivne ringkaitse võib mõjutada riigi põhiseadusliku korra tagamist Ida-Virumaa piirkonnas laiemalt ning vähendada elanike usku riigivõimu toimimisesse.

Jevgeni Solovjov ja Jüri Kollo tekitasid kuritegude toimepanemisega Kohtla-Järve linnale kahju solidarselt 210 200 eurot ning Jüri Kollo tekitas eraldi kahju 840 069 eurot. Kriminaalmenetluses jäi Solovjovilt ja Kollolt kahju välja nõudmata põhjusel, et Kohtla-Järve linnavalitsus ei kasutanud selleks kannatanu õigust esitada tsiviilkahju nõue.

2. Viru Maakohus mõistis süüdi endise Jõhvi Vallavalitsuse liikme majanduse alal **Märt Maritsa** altkäemaksu võtmises ja riigihangete nõuete rikkumises. Samas mõisteti süüdi ettevõtjad **Allan Mänd** altkäemaksu andmises ja **Vladimir Graf** riigihangete teostamise nõuete rikkumisele kaasaaitamises ja kihutamises. Marits pidi vastutasuna Männi ja viimasega seotud ettevõtte huvides oma ametiseisundi kasutamise eest saama pärast palgalise vallavalitsuse liikme ametikohalt lahkumist tööd Männi poolt rajatava kaubandus- ja vabaajakeskuse projektijuhina. Samuti täitis Marits enne projektijuhina ametlikult tööle vormistamist iga päev Männilt saadud ülesan-

deid, mis oma sisult olid analoogsed kaubandus- ja vabaajakeskuse projektijuhil töövaldkonnaga.

Allan Mänd ostis Märt Maritsale vastutasuna Maritsa poolt Männi ja viimasega seotud 6 ettevõtte huvides oma ametiseisundi kasutamise eest sülearvuti. Märt Marits riigihankekomisjoni esimehena tegi teekatte taastusremondi hankes Vladimir Grafi palvel, tema kaasaaitamisel ja temaga kokkuleppel muudatused hanke kvalifitseerimistingimustes, mis võimaldas Grafi äriühingul osaleda riigihankes.

Märt Maritsale ja Allan Männile mõisteti karistuseks 7 kuud ja 20 päeva vangistust. Vladimir Grafile mõisteti rahaline karistus 66 päevamäära.

3. Tallinna Ringkonnakohus mõistis süüdi Tallinna Kesklinna Valitsuse endise linnaosa vanema **Alar Nääme** ametiisikule usaldatud muu võõra vara ebaseaduslikult enda kasuks pööramises isiku poolt, kes on varem toime pannud omastamise. Alar Nääme kandideeris 2015. a XIII Riigikogu valimistel Eesti Keskerakonna valimisnimekirjas nr 11, Võru-, Valga- ja Põlvamaa piirkonnas ning korraldas oma isikliku valimiskampaania käigus Tallinna Kesklinna Valitsuse ja Valga Linnavalitsuse vahel sõlmitud koostöökokkuleppe ettekäändel Valga Kultuuri- ja Huvialakeskuses valijatelt häälte saamise eesmärgil kaks tasuta kontserti. Nende kontsertide eest tasuti Tallinna linna eelarverahast 2 846,50 eurot. Arved tasuti kultuurikeskuse üüri, heli- ja valgustehnika üüri, ansambli esinemistasu ning kahe kringli eest. Ühepoolset tegutsemist ehk kontsertide korraldamist Tallinna Kesklinna Valitsuse poolt ja seejärel kontsertide toimumisest teavitamist ei saa käsitleda linnade koostööna ja seega ka mitte koostöölepingu raamesse jääva tegevusena. Koostöö eeldab mõlema poole ühist tegutsemist mingi eesmärgi nimel. Kontserdile kutsumise viis ainult valimisflaieritega, kontserdi ülesehitus tähelepanu suunamisega Alar Näämele, kontsertide ajastus vahetult enne valimisi ja ühel kontserdil jagatud valimisatribuutika näitasid, et kontserdi korraldamise tegelik eesmärk oli toetada Alar Näämet Riigikogu valimistel Valga piirkonnas.

Tallinna abilinnapea linnapea ülesannetes Taavi Aas saatis Riigiprokuratuurile kirja, milles kinnitas, et Tallinna linn ennast kannatanuks ei pea ja tsiviilhagi ei esita. Avalik-õiguslike juriidiliste isikute puhul on õigusaktides rangelt sätestatud, kuidas ja kelle hüvanguks tuleb vara kasutada, s.t et avalik-õiguslikul juriidilisel isikul, selle juhul ega ametnikul ei ole õigust enda parema äranägemise järgi käsutada vara

mis tahes viisil ja otstarbeks, vaid varakäsutus peab jääma õigusaktidega kehtestatud piiresse. Samuti ei ole kohaliku omavalitsuse üksuse ametnik selle omavalitsusüksuse vara omanik, vaid õigusaktides sätestatud juhtudel ja ulatuses ainult vara õigustatud käsutaja. Ei saa nõustuda seisukohaga, et kuriteo (antud juhul omastamise) tuvastamine sõltub vaid sellest, mida arvab avalik-õigusliku juriidilise isiku esindaja. Vastasel juhul oleks võimalik korruptiivne ringkäendus ja sisuliselt seadustataks korruptsioon. Seda eriti juhtumitel, kus avalik-õigusliku juriidilise isiku esindamise õigusega isikut ennast süüdistatakse kuriteo toimepanemises.

Alar Näämele mõisteti rahaline karistus 200 päevamäära.

Tallinnas Okupatsioonide Muuseumis on auruti, millega KGB avas ja sulges märkamatul inimeste, teiste hulgas haritlaste kirju.
Foto: Okupatsioonide muuseum.

AJALOOST: KGB EESTI HARITLASTE KALLAL

Praeguste julgeolekuohtude analüüsist nähtub, et Kreml jätkab Nõukogude Liidu repressiivsete meetodite ja taktikaga ning teeb seda üha nähtavamalt. Tänavu kirjeldame ühte märkimisväärset uurimist, mis annab järjekordset faktilist kinnitust okupatsiooniaja pärandi olemusest. Kaitsepolitsei ülesanne on koguda teavet Eestit okupeerinud režiimide julgeolekuorganite meetodite ja tegevuse kohta. Muu hulgas selleks, et niisuguseid ohte praegu ja edaspidi vältida.

Nõukogude okupatsioonivõim üritas hoida ühiskonda täielikult oma kontrolli all. Eestis kasutati sellel eesmärgil alates 1940. aastast ulatuslikku stalinistliku terroripoliitikat, mis pidi lämmatama igasuguse lootuse omariikluse taastamisele ja kehtestama ühtse totalitaarse kommunistliku ideoloogia. Esimestena langesid repressioonide ohvriks poliitikud, riigitegelased, politseinikud ja kaitseväelased, kuid rängalt kannatas ka Eesti kultuuri- ja teaduselu. Loovinimeste arreteerimise ja küüditamisega kaasnenud kaotuste kõrval tekitas korvamatut kahju teatmeteoste, ilukirjanduse ja perioodika süsteemne hävitamine ning poliitilise tsensuuri juurutamine. 1944. a sügisel, mil

Punaarmee taas Eesti okupeeris annekteerimise eesmärgil, põgenes uute repressioonide hirmus välismaale kümneid tuhandeid eestlasi. Nende hulgas oli arvukalt haritlasi, kellest järgnevatel aastatel kujunes väliseesti kogukondade vaimne tuumik.

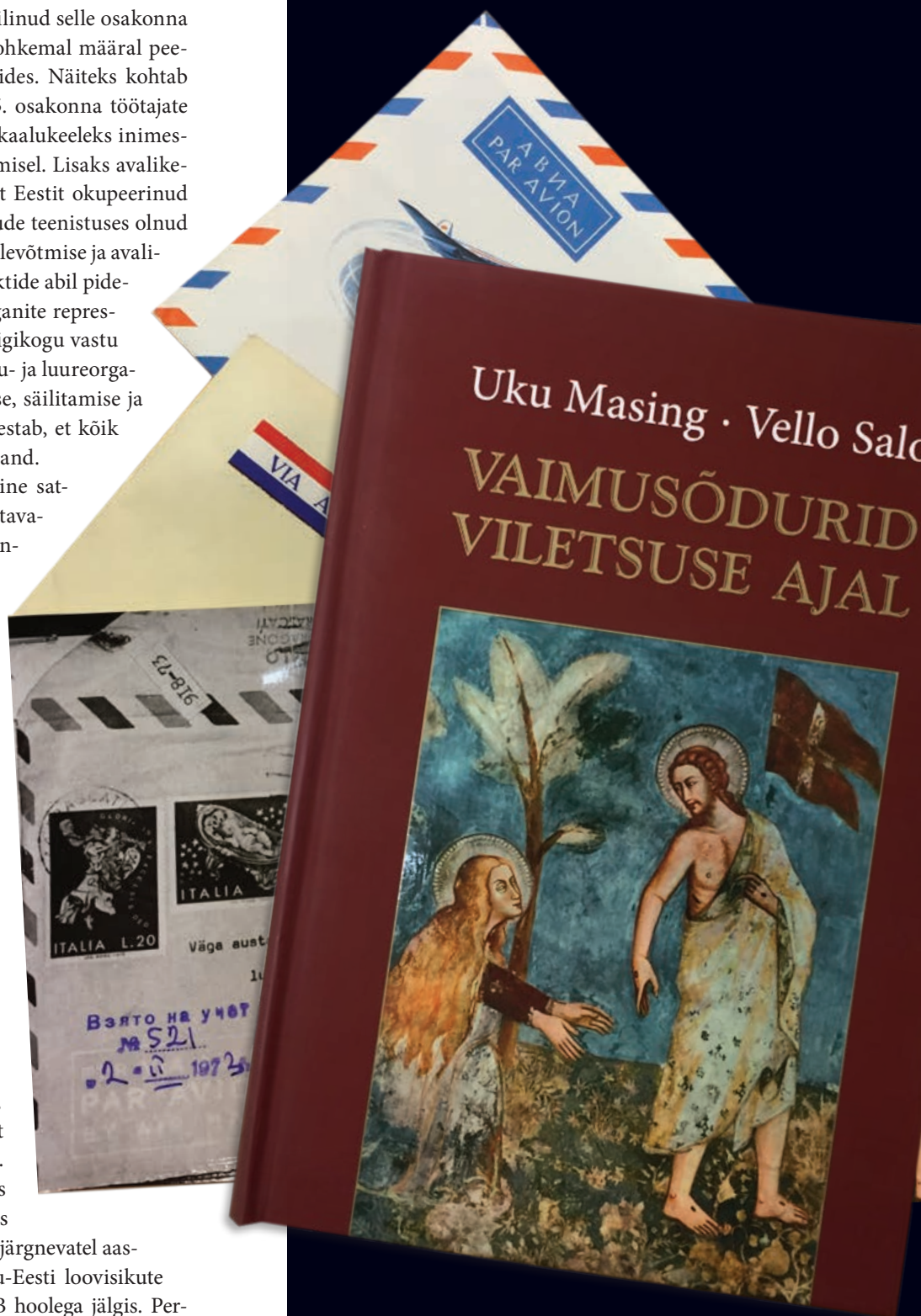
Kommunismivastase pagulaskonna tekkimist ja nende sidemeid Eestisse jäänud kultuuritegelastega käsitles Nõukogude võim tõsise ohuallikana. KGB sai korralduse kommunistlikult parteilt ja NSV Liidu valitsuselt alustada viivitamata pagulaskonna jälgimist, et selgitada välja ja vajaduse korral blokeerida nende sidekanalid Eestiga. KGB loogika kohaselt olid kõik väliseestlased Lääne luure tööriistad, kelle abil hangiti teavet NSV Liidus valitseva olukorra kohta ja viidi ellu ideoloogilist diversiooni. Sidekanali teises otsas olid Kodu-Eesti kultuuritegelased, kelle initsiatiivi Läänega suhtlemisel püüti igati pidurdada. Kui 1940.–1950. aastatel olid vangistamised ja GULAG-i saatmised veel tavalised karistusmeetodid, siis hiljem asendusid need hirmutamistaktikaga KGB ülekuulamistel ning töölt vallandamise, teoste ja kirjavahetuse konfiskeerimisega.

KGBs tegeles Eesti haritlaskonna, keda oma KGB sõnavaras nimetati intelligentsiks, ja selle meelsuse agentuurse töötlemisega mitu struktuuriüksust. Ümberkorralduste tulemusena liikus valdkond 1967. a moodustunud NSV Liidu KGB 5. valitsuse eeskujul siin loodud Eesti NSV KGB 5. osakonna pädevusse. Eesti arhiivides ei ole küll säilinud selle osakonna operatiivtoimikuid, kuid vähemal või rohkemal määral peegeldub üksuse tegevus teistes allikaliikides. Näiteks kohtab KGB väljasõidutoimikutes sageli KGB 5. osakonna töötajate resolutsioone ja kokkuvõtteid, mis said kaalukeeleks inimeste välisreisidele lubamisel või mittelubamisel. Lisaks avalikele arhiiviallikatele on Kaitsepolitsei amet Eestit okupeerinud riikide julgeolekuorganite või relvajõudude teenistuses olnud või nendega koostööd teinud isikute arvelevõtmise ja avalikustamise korra seaduse ja teiste õigusaktide abil pidevalt täiendanud oma ülevaadet KGB organite representiivsest tegevusest. 1994. aastal võttis Riigikogu vastu Eestis tegutsenud teiste riikide julgeoleku- ja luureorganite materjalide kogumise, arvelevõtmise, säilitamise ja kasutamise korra seaduse, mille § 3 sätestab, et kõik sellised materjalid on Eesti Vabariigi omand.

Kuigi KGB dokumentide rohkearvuline sattumine eravaldusesse ei olnud ega ole tava-pärane, esineb ka siin mõningaid erandeid. Üheks selliseks on 1999. aastal arvele võetud ja avalikustatud Eesti NSV KGB töötaja August Kuuseoksa (1928–2014) juhtum. August Kuuseoks oli KGB teenistuses aastatel 1949–1981, lõpetades 5. osakonna 1. jaoskonna vanemoperatiivvolinikuna. Viimati sattus Kuuseoks meedia huviorbiiti 2013. aastal, mil tema kodust leiti vanu relvi, padruneid ja detonaatoreid ning kohus mõistis talle nende ebaseadusliku omamise eest 6 kuud tingimisi vangistust. Menetluse käigus selgus, et peale relvakogu oli Kuuseoks endale aastate jooksul soetanud muljet avaldava kollektsiooni KGB operatiivtöösse kuulunud dokumentidest. Loomulikult ei oleks ta tohtinud KGB hoonest välja tuua ainsatki paberit, isegi hävitada võis neid ainult rangelt kindlaksmääratud korras vastava aktiga.

Alates 1967. aastast KGB 5. osakonnas töötanud August Kuuseoksa ülesandeks oli „töö intelligentsiga“ ja seetõttu jõudis järgnevatel aastatel tema lauale pagulaskonna ja Kodu-Eesti loovisikute omavaheline korrespondents, mida KGB hoolega jälgis. Perilustratsioon ehk kirjavahetuse salajane avamine, läbivaatamine ja kopeerimine oli KGB rutiinne töömeetod, mida rakendati peaaegu kõigi eluvaldkondade kontrollimisel ja jälgimisel.

KGB jälgis ja kontrollis hirmuga kirjavahetust, mis tänapäeval on osa Eesti kultuuriloost. Uku Masingu ja Vello Salo kirjavahetusest ilmunud raamat „Vaimusõdurid viletsuse ajal“.

Perlustratsioon KGB terminoloogias (tinglik lühend vene keeles ПЛК): postisaadetiste ja telegraafisõnumite valikuline salajane kontroll, mille eesmärk oli saada operatiivset informatsiooni KGB organeid huvitavate isikute ja faktide kohta ning kindlustada operatiivallüksuste vastuluureliste ja muude ülesannete täitmine, mis on seotud posti ja telegraafi kasutamisega (NSV Liidu KGB vastuluuresõnastik aastast 1972, lk 212). Seda tööd tegi ENSV KGB operatiiv-tehnilise osakonna 6. jaoskond Balti jaama juures asunud postitöötlemise keskuse majas kuni ENSV KGB likvideerimiseni.

Mõistagi oli pagulastega suhtlemise jälgimisel just salajasel kontrollil oma eriline koht, sest sageli

oli traditsiooniline kirjavahetus toona ainus mõeldav sidepidamisviis kodu- ja väliseestlaste vahel. Operatiivvolinik August Kuuseoksa kätte jõudsid saadetud kirjad ja kaardid enamasti KGB tehniliste töötajate poolt ümberpildistatud kujul, ent kui peeti vajalikuks korrespondents hoopis konfiskeerida, siis ka originaalidena. Kõik kirjad ja nende koopiad võeti KGBs arvele ja nummerdati. Kuuseoksa käest käis läbi tuhandeid Eesti kultuuritegelaste teineteisele läkitatud kirju ja postkaarte, millest osa otsustas ta lisada oma salajasse erakollektsiooni. Läbiotsimisel leiti tema kodust muu materjali hulgast ligi 700 koopiat ja originaali Eesti kultuuritegelaste erakirjavahetusest aastatest 1967–1973.

August Kuuseoksa kodust leitud materjalidest nähtub, et erilist huvi ilmutas KGB eesti luuletaja ja kirjaniku Bernard Kangro, samuti Vello Salo, Hellar Grabbi, Ivar Ivaski, Kalju Lepiku, Aleksis Ranniti, Otto Alexander Webermanni ja teiste tuntud Välis-Eesti kultuuritegelaste kirjavahetuse ja kontaktide vastu. Samuti jälgiti põhjalikult Eestis elavate haritlaste kirjavahetust välisriikidega, mida käsitleti potentsiaalse ohuna ning mis oli sagedaseks põhjuseks välisreisi keelamisel. Kuuseoksa kollektsioonist võib leida Uku Masingu, Valmar Adamsi, Ain Kaalepi, Viivi Luige, Jaan Kaplinski jpt kirju ja postkaarte.

Mõistagi moodustavad KGBst August Kuuseoksa koju tassitud erakirjad ja kirjade koopiad vaid tühise osa Eesti NSV KGB poolt 1960.–1970. aastail salaja kontrollitud ja kopeeritud korrespondentsist ning on eelkõige endise operatiivvoliniku kirjandushuvi ja omapärase kogumiskire väljendus. Samas on leitud materjal veenvaks tõendiks, millise tuima järjekindlusega üritas Nõukogude okupatsioonivõim eraldada Eesti kultuurielu läänemaailmast ja piira-

ta kontakte loovinimeste vahel. Peale kirjavahetuse konfiskeeris KGB süstemaatiliselt Välis-Eestis ilmunud ilukirjandust ja perioodikat, mida pagulased püüdsid saata eraisikutele, s.o siinsetele sõpradele, tuttavatele, sugulastele, aga ka raamatukogudele. Nõukogude piiranguteta perlustratsioon oli korrespondentsi saladuse kui ühe põhilisema inimõiguse rikkumine. Kirjade ringlusest kõrvaldamist ja hävitamist tuleb aga käsitleda kui ideoloogilist tsensuuri ning arvamus- ja sõnavabaduse õiguse jämedat rikkumist.

Eestis tegutsenud teiste riikide julgeoleku- ja luureorganite materjalide kogumise, arvelevõtmise, säilitamise ja kasutamise korra seaduse alusel kuuluvad leitud materjalid üleandmisele Rahvusarhiivile. Ühtlasi kutsume üles teavitama Kaitsepolitseiamehit, kui teie omandusse on jõudnud Eestit okupeerinud riikide julgeoleku- ja luureorganite kogutud või koostatud materjale (toimikud, dokumendid, kartoteegid, kaardid, plaanid, fotod jms), millest võib olla abi võõrvõimu repressioonide uurimisel.

Koostanud:
Harrys Puusepp

Disain, küljendus:
Smile Group

Fotod:
**Annika Haas, Rössing, Roger & Rössing, Renate, Priit Simson, Sven Začek, Ekspress Meedia,
Kaitsepolitseiameti arhiiv, SLUB / Deutsche Fotothek, Scanpix, Siseministeerium**

Trükk:
Iloprint

ISSN 2228-1789 (trükis)
ISSN 2228-1797 (võrguväljaanne)